

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OILY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI**

**BUXORO OZIQ OVQAT VA YENGIL SANOAT TEXNOLOGIYALARI
INSTITUTI**

“Biznes va boshqaruv” fakulteti

“Menejment ” kafedrası

Himoyaga ruxsat qilinadi

Kafedra mudiri:_____

«_____»_____2010 y.

BITIRUV MALAKAVIY ISHI

**Mavzu: Innovatsion menejmentning metodlari,
funktsiyalari va ularni takomillashtirish yo'llari.
(Buxoro viloyati misolida)**

Bajardi:

**2-06 MNDT guruh talabasi
Qodirova Zebiniso**

Rahbar:

dots. Ochilov Sh.B.

Buxoro 2010 y.

Himoya kuni

« _____ » _____ **2010**
y.

DAK bahosi

DAK qarori

MUNDARIJA

Kirish.....	7
I BOB. Innovatsiyatsiyaning iqtisodiy mohiyati, innovatsion menejment funksiyalari va innovatsion faoliyatni boshqarishning jaxon tajribalari.....	9
1.1. Innovatsiya to`g`risida umumiy tushuncha, uning iqtisodiy mohiyati va zamonaviy nazariy tahlili.....	15
1.2. Innovatsion menejment funksiyalari.....	17
1.3. Rivojlangan mamlakatlar iqtisodiyotida innovatsion faoliyatni boshqarish tajribasi.....	25
II.Buxoro viloyati korxonalarining iqtisodiy rivojlanish ko`rsatkichlari va innovatsion faoliyati taxlili.....	33
2.1. Buxoro viloyati korxonalari rivojlanishining makroiqtisodiy ko`rsatkichlari tahlili.....	33
2.2. Buxoro viloyati oziq-ovqat sanoati korxonalari rivojlanishining hozirgi holati.....	36
2.3. Sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatga sarflangan xarajatlar taxlili.	44
III.Bob Innovatsion faoliyatni davlat tomonidan boshqarishni takomillashtirish va innovatsion menejment funksiyalaridan samarali foydalanish yo`llari.....	47
3.1. Innovatsion faoliyatni davlat tomonidan boshqarishni takomillashtirishning asosiy yo`llari.	47
3.2. Korxonalarda innovatsion funksiyalaridan samarali foydalanish yullari.....	53
IY.BOB.Sanoat korxonalarida xavot xavfsizligi va mexnat muxofazasi tadbirlari.....	57

4.1	Korxonada ish jarayonida mexnat muxofazasini ta`minlash.....	57
4.2.	Korxonada sanitariya nazorati va yongin xavfining.....	59
	oldini olish choralari.....	
	Xulosa.....	62
	Foydalangan adabiyotlar ro`yxati.....	66

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining bozor iqtisodiyotiga o'tishi milliy iqtisodiyotni boshqarish tizimini jiddiy qayta qurishni talab etdi va uning ishlab chiqarish bo'g'inlari oldiga hali duch kelmagan butkul boshqa muammolar majmuasini hal etish vazifalarini qo'ydi.

Jaxon moliyaviy inkirozi sharoitida korxonalar innovatsion loyixalarni joriy qilish va ularning samaradorligini oshirish respublikamiz iqtisodiyoti oldida turgan asosiy vazifalardan biri bulib kolmokda.

Bu bilan bog'liq holda, industrial majmua korxonalarini rivojlantirishning ilmiy asoslangan dasturini ishlab chiqish talab etiladi. Mazkur dastur mamlakatning innovatsion salohiyatini samarali foydalanishga tayanish lozim.

SHuni qayd etish lozimki, innovatsiyalar bozorining shakllanishi va amal qilishi va uning sanoat korxonalari iqtisodiy barqarorligini ta'minlashga ta'siri muammolarini majmuaviy o'rganish borasidagi maxsus izlanishlar etarli emas.

SHunday qilib, mazkur muammoning dolzarbligi, shuningdek, uning iqtisodiy adabiyotda etarli darajada o'rganilmaganligi mazkur ishning predmeti, maqsadi va asosiy vazifalarini belgilab berdi.

Bitiruv malakaviy ishining maqsadi – sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni kuchaytirish va innovatsion menejment funktsiyalaridan samarali foydalanish buyicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chikarish.

Qo'yilgan maqsadlarga erishish navbatdagi asosiy vazifalarni hal etishni talab qiladi:

- zamonaviy iqtisodiy ilmda innovatsiyalarni tahlil qilishning asosiy kontseptual yondashuvlarini o'rganish;
- innovatsion menejmentning asosiy funktsiyalarini o'rganish;
- Buxoro viloyati makroiqtisodiy ko'rsatkichlarini taxlil qilish;
- Oziq-ovqat sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatga sarflanadigan xarajatlarni taxlil qilish:

- innovatsion faoliyat samaradorligini oshirishning asosiy yo`nalishlarini sanoat korxonalarining iqtisodiy barkarorligi va rivojlanishini ta`minlash omili sifatida baholash va tahlil etish;

- sanoat korxonalarida innovatsion menejment funktsiyalaridan samarali foydalanish bo`yicha takliflar ishlab chiqish.

rivojlanishi sharoitida korxonalarda ishlab chiqarishni tashkil etish jarayonida tarkib topuvchi ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar dissertatsiya ishining predmeti bo`lib hisoblanadi.

I BOB. Innovatsiyatsiyaning iqtisodiy mohiyati, innovatsion menejment funksiyalari va innovatsion faoliyatni boshqarishning jaxon tajribalari.

1.1. Innovatsiya to`g`risida umumiy tushuncha, uning iqtisodiy mohiyati va zamonaviy nazariy tahlili

Hozirgi davrda O`zbekiston Respublikasi milliy iqtisodiyotining samaradorligi asoslarini tabiiy va mehnat resurslari bilan bir qatorda mamlakatning ilmiy-texnik salohiyati ham tashkil etadi. Iqtisodiyotning sifat jihatida yangi holatga o`tishi innovatsiya faoliyati fan-texnika yutuqlarini yuksak darajada qamrab olgan ishlab chiqarish tarmoqlarini rivojlantirishning ahamiyatini oshirdi, bu oxir-oqibatda iqtisodiy o`sish uchun shart-sharoitlarni ta`minlashning muhim omili hisoblanadi. SHu bilan bir qatorda, barqarorlikni ta`minlash va iqtisodiy o`sishga yo`naltirilgan iqtisodiy islohotlar sharoitida ilmiy-texnik salohiyatni saqlab solish, uni rivojlantirish va qo`llab-quvvatlash chora-tadbirlarini ishlab chiqish zarur.

Butun dunyoda iqtisodiy rivojlanishning muhim omili sifatida tan olingan ilmiy-texnika taraqqiyoti innovatsiya jarayonlari bilan bog`liq. Bu, amerikalik iqtisodchi Djeyms Brayt haqqoniy ravishda qayd etib o`tganidek, fan, texnika, iqtisodiyot, tadbirkorlik va boshqaruvni birlashtiruvchi o`ziga xos jarayondir. Uning vazifasi yangilik yaratishdan iborat bo`lib, g`oyaning tug`ilishidan boshlab uning amalga oshirilishigacha davom etadi va shu tariqa ishlab chiqarish, almashinish, iste`mol munosabatlarining butun majmuini qamrab oladi.

Iqtisodiy adabiyotlarda “innovatsiya”, “yangi kiritilgan sharoit” va “yangilik” kabi tushunchalarning turli talqinlari uchrab turadi. Ba`zi holatlarda ushbu tushunchalar sinonim sifatida ishlatiladi, lekin ularning orasida ma`lum farqlar bor.

“YAngilik” atamasi “ixtiro” tushunchasiga yaqin turadi. YAngilik – biron-bir faoliyat sohasida uning samaradorligini oshirish bo`yicha fundamental, amaliy tadqiqotlar, ishlanmalar yoki eksperimental ishlarning rasmiylashgan natijasi, yakunidir. YAngiliklarning qoidalarni joriy etish yoki o`zlashtirishning quyidagi tashkiliy variantlari aniqlangan:

- ijtimoiy muassasaning mavjud (hozirgi) tashkiliy tuzilmasi (yangilikni o`zlashtirish uchun qo`shimcha vakolat olgan bo`g`ini);
- maxsus maqsadli tuzilmani shakllantirish (bu tuzilma belgilangan davrda innovatsiya g`oyasining moddiylashuvini ta`minlashga xizmat qiladi);
- aralash tuzilma yoki tshkiliy tuzilma (mavjud va maqsadli tuzilma elementlarini birlashtiradi).

“Yangi kiritilgan sharoit” esa – bu yangi texnika va texnologiyalarni, korxonachilik va boshqarishning takomillashtirilgan uslublarini o`zlashtirishdir.

Innovatsiya – boshqarish ob`ektini yaxshilash va iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik, ilmiy-texnikaviy yoki boshqa sohalarda samara olish maqsadida yangilikni joriy etishning pirovard natijasidir. **“Innovatsiya”** – mahsulotlar, texnologiyalar, korxonachilik va boshqarish shakllarining yangi turlarini ishlab chiqish va amalda qo`llashga yo`naltirilgan faoliyatdir. Boshqa ta`rif ham mavjud: “Innovatsiya yangi kiritilgan sharoit, jamiyatning rivojlanishi ta`sirida o`zgarayotgan inson ehtiyojlarini qondirish uchun yangi amaliy vositani yaratish, tarqatish va foydalanishning majmuaviy jarayonidir”.

Umuman olganda, **innovatsiya** – asosiy kapitalni (ishlab chiqarish fondlarini) yoki ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarni fan, texnika, texnologiya yutuqlarini jalb qilish asosida yangilash. Bu – jamiyatda ishlab chiqarishni takomillashtirishning ob`ektiv qonunlariga asoslangan jarayon.

B.Tviss bu jarayonni ilmiy va texnik bilimlar sifatida bevosita iste`molchi ehtiyojlari sohasiga yangiliklarni joriy etish sifatida ko`rib chiqadi. Bunda mahsulot faqat texnologiya tashuvchiga aylanadi va u texnologiya hamda qondiriladigan ehtiyojlarning o`zaro bog`liqligi masalasi hal qilinishi bilan qandaydir aniq shaklga kiradi.

Iqtisodchi Y.SHumpeter «innovatsiya» atamasiga ancha to`liq izoh bergan. U «iqtisodiy o`sish» va «innovatsiya» atamalarini bog`lab, ularni avval ma`lum bo`lmagan qandaydir yangilik sifatida baholaydi. Y.SHumpeter fikricha, innovatsiyani amalga oshiruvchi va u bilan shug`ullanuvchi kishilar – tadbirkorlar hisoblanishadi. Ular avval noma`lum bo`lgan ishlab chiqarish omillari majmualari

(kombinatsiyalari) ni yaratadilar. SHu sababli ham Y.SHumpeter klassik iqtisodchilar uchun noma`lum bo`lgan tadbirkorlik qobiliyatini ishlab chiqarish omillarining to`rtinchisi sifatida izohlaydi.

Bizning fikrimizcha, yuqorida tilga olingan barcha yondashuvlarda mazkur kategoriyaning bir tomonlama yoritilishi amalga oshirilgan. «Innovatsiya» «yangilikning joriy etilishi» bilan sinonim emas, balki yangi bilimlar, yondoshuvlar ko`rinishidagi yangiliklarning joriy etilishi jarayoni bilan bog`liq hodisadir.

Demak, innovatsiya – bu yangi texnologiyalarda mujassamlashgan yangi bilimlar, nou-xau, ishlab chiqarish omillarining yangi kombinatsiyalarini qo`llash bilan bog`liq, shuningdek ancha yuqori bozor salohiyatiga ega bo`lgan yangi xususiyatli vazifalarni bajara oladigan yangi mahsulotlar yaratish yoki destruktiv jarayonlarning salbiy oqibatlarini yo`qotish maqsadini o`z oldiga qo`ygan faoliyat yoki faoliyat natijasidir.

Investitsiyalar iqtisodiy modellarining an`anaviy tavsifida model parametr yoki mezonlari o`zgartirilmaydi, ya`ni ular o`z tarkibida yangiliklarni qamrab olmay, balki tarkibiy munosabatlarning amal qilishiga yordam beradi. Demak, bundan shunday xulosa chiqarish mumkin-ki, investitsiyalar ishlatilgan fondlarni qoplash yoki eski materiallar, uskunalarga tayangan holda, yangi bilimlar va boshqalarni qo`llamasdan ishlab chiqarishni kengaytirishga yo`naltiriladi. Ayni vaqtda, investitsiyalar innovatsiyalar bilan bog`liqdir. Mazkur tushunchalarning quyidagi ko`rinishlarini qo`llash mumkin:

a) **Innovatsion investitsiyalar**, ya`ni innovatsion texnologiyalar, texnika, bilimlar va boshqalarga qo`yilmalar;

b) **Investitsiyasiz innovatsiyalar**. Bepul innovatsiyalar ham kuzatiladi, masalan, ishchilar tomonidan jamg`arilgan tajriba ularni o`qitishni tashkil etish uchun ajratilishi mumkin bo`lgan kapitalsiz ham uskunalarini qo`llash samarasini oshirish mumkin;

v) **Innovatsiyasiz investitsiyalar** – bu yangi texnologiyalarni o`zlashtirish va joriy etishga sarflanmaydigan qo`yilmalardir. Masalan, yangi uskunalar texnologik

jihatdan yangi hisoblanmaydigan va mehnat unumdorligi, fond sig'impliligi va material sig'impliligi kabi ko'rsatkichlar o'zgarishiga ta'sir eta olmaydigan sharoitda eski uskunalarini yangilash uchun xarajatlar bunga misol bo'lishi mumkin.

O'tkazilgan tahlil asosida va izlanishlar maqsadlariga asosan, biz innovatsiyalarning navbatdagi izohini taklif etamiz:

Innovatsiya – bu g'oyalar, izlanishlar, ishlanmalar, kishilar amaliy faoliyatida qo'llash orqali jamiyat tomonidan tan olinishiga yordam beruvchi yangi yoki mukammallashtirilgan ilmiy-texnik yoki ijtimoiy – iqtisodiy qarorlar transformatsiyasi natijasidir.

Innovatsiyalar iqtisodiy tarkibi avval doimiy hisoblangan ishlab chiqarish resurslarini erkinlashtirish uchun xizmat qiladigan parametrlarda ifodalanadi, bunda eng avvalo material sig'imi, mehnat sig'imi, fond sig'imi ko'rsatkichlari o'zgaradi. Bu asosiy ko'rsatkichlar iqtisodiy taraqqiyotning turli bosqichlarida turli darajadagi innovatsion jarayonlar ta'siri ostida bo'ladi. Jumladan, qo'l mehnatidan mashinalashgan mehnatga o'tish bosqichida ishlab chiqarishning mehnat sig'imi va fond sig'imida o'zgarishlar yuz berdi, ya'ni mehnat sig'imining qiskarishi fond sig'imi oshishiga olib keldi. Innovatsion jarayon ishlab chiqarishning avtomatlashtirilishiga turtki bo'ldi, bu esa asosiy ishlab chiqarish fondlari samaradorligining oshishiga, natijada esa fond sig'imi ko'rsatkichlari qiskarishiga olib keldi. Ko'rinib turibdiki, innovatsiyalarning paydo bo'lishi ikki nuqta yo'nalishiga ega:

1) **Bozor ehtiyoji**, ya'ni qandaydir tovar yoki xizmatga bo'lgan talab. Boshqacha aytganda, bu – bozor ehtiyojlariga beriladigan javob yoki marketing varianti hisoblanadi. Uni shuningdek, evolyutsion deb atash ham mumkin. evolyutsion jarayonga shuningdek, tabiiyki mavjud tovar va xizmatlar bozoridagi turli o'zgarishlar ham taalluqlidir. Masalan, bunday o'zgarishlar tarkibiga ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirishga yoki mahsulotga «tovar» ko'rinishini berishga yordam beruvchi o'zgarishlarni kiritish mumkin.

2) «**Kashfiyotchilik**» - bu odamning bozorda mavjud bo'lmagan talabni qondirishga yo'naltiriladigan yangi mahsulotni yaratish borasidagi intellektual faoliyatidir. Boshqacha aytganda, bu – yangi bozorni yaratish faoliyatidir.

evolyutsiya mahsulot g'oyasiga yo'naltirilgan potentsialni maksimal darajada amalga oshirish va yangi g'oyalarga o'tish uchun sharoitlar yaratishga imkon beradi. SHu sababli jamiyatning barqaror va dinamik o'sishi uchun marketing (evolyutsion) va «kashfiyotchilik» (revolyutsion) yo'nalishlarining mos kelishi zaruratdir.

Hozirgi zamon sharoitlarida O'zbekiston iqtisodiyotining raqobatbardoshligi faqat yangi texnologiyalar, tovar va xizmatlarni joriy etish yo'li bilangina ko'tarilishi mumkin. SHu sababli O'zbekiston taraqqiyoti innovatsiyalarni samarali joriy etishga yo'naltirilgan milliy ilmiy-texnika salohiyatga yondoshilgan holda yuz berishi lozim.

Innovatsiyalar samaradorligini hisobga olish, tahlil qilish va oshirish uchun ularni **makro-** va **mikro**miqyosda asosli klassifikatsiyalash zarur bo'ladi. Investitsiyalarning o'ylab topilgan va ilmiy asoslangan klassifikatsiyasi ularni nafaqat oqilona hisobga olish, balki ularni qo'llash darajasini har tomonlama tahlil etish va shu asosda samarali innovatsion siyosatni, jumladan davlatning sanoat kompleksi uchun ishlab chiqarish va amalga oshirish borasidagi zarur ma'lumotga ega bo'lish imkonini beradi.

Innovatsiyalarning majmuaviy (kompleksniy xarakter) tavsifi, ko'p qirraliligi va qo'llash sohalari hamda usullarining turli xilligi ularning klassifikatsiyasini ishlab chiqishni talab etadi. Innovatsiyalar turli mezonlar asosida klassifikatsiyalanishi mumkin. Bizning fikrimizcha, jahon tajribasida keng qo'llaniladigan manbalar tahlili asosida bajariladigan klassifikatsiya maqsadga muvofiqdir.

Innovatsiyalar klassifikatsiyasi

Klassifikatsiya mezonlari	Innovatsiyalarning klassifikatsion guruhlanishi.
Innovatsiyalarni qo'llash sohalari	Boshqaruv, tashkiliy, ijtimoiy, sanoat va hokazo
Natijasi innovatsiya bo'lgan fan-texnika taraqqiyoti bosqichlari	Ilmiy, texnik, texnologik, konstruktorlik, ishlab chiqarish, axborot
Innovatsiyalarning intensivlik darajasi	<i>Bir me'yorli, sust, ommaviy</i>
Innovatsiyalarni joriy etish sur'atlari	<i>Tez, sekin, so'natotgan, o'sayotgan, bir me'yorli, to'liqsimon</i>
Innovatsiyalar masshtablari (doiralari)	<i>Transkontinental, transmilliy, hududiy, yirik, o'rtacha, mayda yoki kichik</i>
Innovatsiyalar natijaviyligi	<i>YUqori, past, barqaror</i>
Innovatsiyalar samaradorligi	<i>Iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik, integral</i>

1.1.1 - jadvalda innovatsiyalar klassifikatsiyasi taklif etilgan bo'lib, uning asosida innovatsiyalar natijalarini aniqroq, to'liqroq, ob'ektivroq, kompleksli baholash mumkin. Bundan tashqari, turli innovatsiya ko'rinishlarini aniqlab, har birini boshqarish uslublarini tanlash imkonini beradi.

Shuningdek, mahsulli va texnologik innovatsiyalar farqlantiriladi:

1) **Mahsulli innovatsiyalar** – korxonada birlik yangi mahsulotni sotish narxini tannarxga nisbatan oshirish, shuningdek, avvalgi mahsulotni modifikatsiyalash va modernizatsiyalash orqali foydani maksimallashtirish imkonini beruvchi innovatsiyalar.

2) **Texnologik innovatsiyalar** – korxonada ishlab chiqariladigan mahsulotlar tannarxini kamaytirish orqali foydani maksimallashtirish imkonini beradi.

Bundan tashqari, bizning fikrimizcha, qo'llash sohalari va fan-texnika taraqqiyoti bosqichlari mezonlari asosida farqlantiriladigan innovatsiyalarning bir necha turlari xususida to'xtalish maqsadga muvofiqdir:

- **texnik innovatsiyalar** odatda yangi yoki mukammallashtirilgan xususiyatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishda namoyon bo'ladi;

- **texnologik innovatsiyalar** mahsulot tayyorlashning ancha yaxshilangan, mukammal usullarini qo'llash jarayonida yuzaga chiqaradi;

- **tashkiliy-boshqaruv innovatsiyalar** avvalo ishlab chiqarish, transport, savdo va ta'minotni optimal tashkil etish jarayonlari bilan bog'liq;

- **informatsion innovatsiyalar** ilmiy-texnik va innovatsion faoliyat sohasida axborot oqimlarini ratsionallashtirish, axborotlarni qabul qilish operativligi va qulayligini ta'minlash bilan bog'liq masalalarni hal qiladi;

- **ijtimoiy (sotsial) innovatsiyalar** mehnat sharoitlarini yaxshilash, sog'liqni saqlash, ta'lim, madaniyat sohalari muammolarini hal etishga qaratiladi.

Innovatsion jarayon – bu ilmiy bilimning innovatsiyaga aylanishi jarayonidir. Uni innovatsiyaning g'oya ko'rinishidan konkret mahsulot, texnologiya yoki xizmat ko'rinishiga o'tishi va amaliyotga tadbqiq etish bilan bog'liq ketma-ket hodisalar zanjiri sifatida tasavvur etish mumkin.

Zamonaviy sharoitlarda fan jamiyatning bevosita ishlab chiqaruvchi kuchi sifatida qatnashmoqda. U moddiy ishlab chiqarish muhitiga faolroq kirib bormokda va unga doimiy katta ta'sir o'tkazmoqda. Intensiv taraqqiyotga o'tish sharoitida ishlab chiqarishga yangi ilmiy g'oyalarni tezroq va sistemali tarzda joriy etish zarur bo'ladi. Aynan shu sababli ham fundamental tadqiqotlar texnika va ishlab chiqarish ehtiyojlaridan oldinda borishi, o'zib ketishi lozim.

- davlat buyurtmasi bo'yicha sanoat majmuasi korxona va korxonalari tomonidan amalga oshiriladigan innovatsion faoliyatlarni moliyalashtirish. Fikrimizcha, bu faoliyat ajratiladigan mablag'larning yanada samarali ishlatilishiga ularning kelajakdagi texnologik loyihalarni bajarishga yo'naltirishga yordam beradi, shuningdek, moliyaviy resurslarni maqsadsiz ishlatilishining oldini oladi;

- byudjet tomonidan ilmiy-tadqiqot ishlarini moliyalashtirish uchun ajratiladigan xarajatlar hissasining oshirilishi;

- korxona va korxonalarda foydaning innovatsion ishlanmalar uchun yo'naltiriladigan qismini soliqdan ozod qilish.

Ishlab chiqarish sohasida innovatsion institutlar faoliyatini mukammallashtirish davlat innovatsion siyosatining muhim yo`nalishi hisoblanadi. Ko`pgina iqtisodiy ilmiy ishlarda innovatsion institutlar innovatsiyalarni tadbiq etishni amalga oshiruvchi, shuningdek, innovatsiya sohasida vositachilik va konsal'ting xizmatlari ko`rsatuvchi har qanday tashkiliy-huquqiy shakldagi ixtisoslashtirilgan korxonalar sifatida qaraladi.

SHunday qilib, O`zbekistonda ilm-fanni rivojlantirishning davlat tomonidan qo`llab-quvvatlash borasida yangi tizim shakllantirildi. U barqaror iqtisodiy taraqqiyotning ancha zarur masalalarini hal qilishga qaratilgan kuch va vositalar kontsentratsiyasini ta`minlashga qaratilgan. Barqaror iqtisodiy o`sishni ta`minlash uchun faol innovatsion, sanoat, tarkibiy, ilmiy-texnik siyosatni yuritish zarur. Bu esa o`z navbatida davlat iqtisodiy quvvatining qayta tiklanishning boshlanishi uchun butun jamiyatga asos bo`lib xizmat qiladi.

Bizning tadqiqotlarimiz shuni ko`rsatadiki, O`zbekistonning sanoat korxonalari mazkur jarayon manbai bo`lib xizmat qilishi mumkin. Fikrimizcha, ***davlat iqtisodiy siyosati va innovatsiyalarning o`zaro bog`liqligi quyidagi o`ziga xos xususiyatlarga ega:***

- birinchidan, innovatsiyalarning jamiyat taraqqiyotining iqtisodiy sharoitlari bilan to`g`ri mutanosiblikda o`zgarishi davlat iqtisodiy asoslari mustahkamlanishining muhim sharti ekanligi, ikkinchi tomondan esa, davlat hayotining iqtisodiy asoslarini mustahkamlash zarurligi innovatsiyalardan foydalanish yo`nalishlari va vositalariga ta`sir ko`rsatadi;

- iqtisodiyot va innovatsiyalarning o`zaro aloqasi miqdoriy va sifatiy tavsifni belgilovchi siyosat orqali amalga oshiriladi. ***Miqdoriy ko`rsatkichlar*** innovatsiyalarni davlat taraqqiyoti uchun zarur moliyaviy resurslarni mobilizatsiya qilishni asosiy omil sifatida tavsiflaydi. ***Sifatiy ko`rsatkichlar*** iqtisodiyotning samarali amal qilishi uchun zarur innovatsiyalarning samaradorligini belgilovchi ko`rsatkichlarni tavsiflaydi.

SHunday qilib, innovatsiyalar va mamlakat iqtisodiy taraqqiyoti munosabatlarining xarakteri va o`zaro bog`liqligini tahlil qilish ilmiy va amaliy

ahamiyatga egadir. Innovatsiyalar iqtisodiyot bilan bog'liq bo'lib, ular iqtisodiy ko'rsatkichlar yaxshilanishiga ta'sir ko'rsatib, iqtisodiyotning barqarorlashuvi va ijtimoiy – iqtisodiy muammolarni hal qilishga yordam beradi.

1.2. Innovatsion menejment funktsiyalari.

Boshqarish jarayoni - strategik marketing, rejalashtirish, jarayonlarni tashkil etish, hisob, nazorat, motivlashtirish va tartibga solishning uzluksiz, o'zaro bog'liq xarakatlarning zanjiri hisoblanadi.

Innovatsion menejmentning asosiy funktsiyalaridan biri- strategik marketingdir. Strategik marketing-bu innovatsiya va yangiliklar portfelini shakllantirish bo'yicha kompleks ishdur, ya'ni bozorni strategik segmentatsiya qilish asosida firma strategiyasini tuzish, kerakli miqdorda foyda olish va firmaning raqobat ustivorligini saqlash va unga erishish maqsadida maxsulot sifatini oshirish; resurslardan tejamli foydalanish va ishlab chiqarishnig kompleks rivojlanishini strategik istiqbollashdir.

Marketing - bu birinchidan, bozor iqtisodiyoti sharoitida har qanday faoliyatni iste'molchilarga yo'naltirilgan kontseptsiyadir, ikkinchidan halqaro ISO 9000 seriyasidagi standartlarga binoan ob'ekt hayotiy davrining birinchi bosqichi. Hozirgi vaqtda ko'p adabiyotlarda marketing funktsiyasiga tovarni loyihalashtirish va uni ishlab chiqarish kiritilyapti. Bizning fikrimizcha, marketing xizmati yuqorida qayd etilgan ishlarda ishlab chiqarishda, kelishuvlarda ishtirok etish, marketing kontseptsiyasidan foydalanishda hamma bo'limlarga uslubiy yordam ko'rsatish, marketing kontsetsiyasidan foydalanilgan, iste'molchilarga yo'naltirilgan har qanday faoliyatni rag'batlantirish bo'yicha takliflar bilan raxbariyatga chiqishda faol ishtirok etishdir.

Firma marketing kontseptsiyasidan kelib chiqqan holda strategik marketing funktsiya va vazifalari quyidagilardan iborat.

Jadval № 1.**Strategik marketing funktsiya va vazifalari.**

Funktsiya	Vazifalari
1	2
1. Firmaning bozor strategiyasini shakllantirish.	1.1 Talab va ehtiyojni tahlil qilish va istiqbollash. 1.2 Bozor kon'yukturasini tahlil qilish va istiqbollash. 1.3 Firmaning raqobat ustivorlik omillarini tahlil qilish va istiqbollash. 1.4 Firmaning tashqi muhit bilan aloqalarini tahlil qilish. 1.5 Raqobatchilardagi xuddi shunday mahsulotlarning sifatini va resurs sig'imini tahlil qilish va istiqbollash. 1.6 Firmaning mahsulotini takror ishlab chiqarish davrini istiqbollash. 1.7 Raqobatchilar va firmadagi ishlab chiqarishning tashkiliy texnik darajasini tahlil qilish va va istiqbollash.
1	2
2. Marketing kontseptsiyasini amalga oshirish.	1.8 Bozor hajmini segmentlar bo'yicha istiqbollash. 1.9 YAngi mahsulotlarga baxoning chegaralanishini istiqbollash. 1.10 Aniq bozorlarda yangi mahsulotlarning raqobatbardoshligini istiqbollash. 1.11 YAngi mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirish. 1.12 YAngi mahsulotlar uchun raqobatbardoshlik normativlarni ishlab chiqish. 1.13 Firmaning yangi mahsulotlari uchun bozor strategiyasi hujjatini rasmiylashtirish. 2.1 Firma menejmenti tizimining tuzilishi va tarkibini kelishish. 2.2 Firmaning tashkiliy va ishlab chiqarish tuzilishini loyihalashtirishda ishtirok etish. 2.3 Firmada ishlab chiqarilgan barcha normativ-uslubiy, texnik hujjatlarni marketingli nazorat qilish.

1	2
3. Strategik marketing va mahsulot sotishni rag'batlantirish.	2.4 Firma faoliyatida marketing kontseptsiyasini amalga oshirish tadbirlar rejasini ishlab chiqish va firma rahbariyati tomonidan tasdiqlash. 2.5 Firmaning tashqi iqtisodiy faoliyatini tahlil qilishda ishtirok etish. 2.6 Ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar bahosini kelishish.
4. Marketing tadqiqotlarini ta'minlash.	3.1 Reklama maqsadini aniqlash. 3.2 Reklama metodlari, qoidalari va mablag'larni aniqlash. 3.3 Mahsulot sotishni rag'batlan-tirish va foydani ko'paytirish. 4.1 Firma marketing xizmati tuzilishini ishlab chiqish. 4.2 Marketing tadqiqotlari uchun normativ baza yaratish va axborotlar bilan ta'minlash. 4.3 Tadqiqotlarni xodimlar bilan ta'minlash. 4.4 Texnik vositalar bilan ta'minlash. 4.5 Firma marketing xizmatini ichki va tashqi aloqalar bilan ta'minlash.

Rejalashtirish.

Rejalashtirish - menejment funktsiyasi bo'lib unda tashqi muxit omillari va holatlarini tahlil qilish, maqsadga erishishning al'ternativ variantlarini baholash va optimallashtirish, eng samarali reja variantini tanlash bo'yicha kompleks ishlar bajariladi.

Innovatsion faoliyatni rejalashtirishning xususiyatlariga quyidagilar kiradi:

- innovatsiyalarning yangiligi, ularni ishlab chiqarish uzoq muddatligi tufayli rejalarda katta noaniqliklar mavjudligi;
- investitsiyalarni qo'yishda katta tavakkalchilik mavjudligi;
- innovatsion faoliyatga nisbatan infratuzilmalarning, innovatsion menejment tizimi komponentlari va hodimlarning noaniqligi;
- tadqiqot ob'ekti va predmetining doimo o'zgarib turishi;
- kelajakda raqobat ustuvorlikka erishish.

Innovatsion faoliyatni rejalashtirishning asosiy vazifalariga quyidagilar kiradi:

1. Strategik marketingning al'ternativ variantlarini istiqbollash asosida kelajak uchun firmaning optimal strategiyasini tanlash.
2. Firmaning bir tekisda rivojlanishini ta'minlash.
3. Ilmiy yondashuvlarni qo'llagan holda innovatsiya va yangiliklarning nomenklatura va assortiment bo'yicha optimal portfelini shakllantirish.
4. Rejalarning kompleks bajarilishini ta'minlash.
5. Rejalarni bajarilishini ta'minlash bo'yicha tashkiliy texnik va ijtimoiy-iqtisodiy tadbirlarni ishlab chiqish.
6. Rejalarning bajarilishini topshiriqlar, bajaruvchilar, resurslar, muddati, joyi va ish sifati bo'yicha muvofiqlashtirish.
7. Rejaning bajarilishini rag'batlantirish.

Jarayonlarni tashkil etish.

Jarayonlarni tashkil etish – rejani amalga oshirish bo'yicha kompleks boshqaruv va ishlab chiqarish jarayonlaridan tashkil topgan menejment funktsiyasidir.

Boshqaruv jarayoni-firmaning tashkiliy tuzilmasi miqyosida, boshqarilayotgan quyi tizimga ta'sir qilish operatsiyalarning yig'indisidir.

Ishlab chiqarish jarayoni-berilgan muddatda, topshirilgan miqdorda, sifatda, assortimentda maxsulot ishlab chiqarish uchun mehnat va tabiiy jarayonlarning yig'indisidir. Har qanday jarayon o'z navbatida jarayon bo'limlaridan tashkil topgan va ularning bajarilishi natijasida maxsulotning ma'lum bir qismi yaratiladi.

Asosiy jarayon deganda quyidagilar tushuniladi: ya'ni bunda mehnat predmetlarining shakli va o'lchamlari, xususiyatlari o'zgaradi.

YOrdamchi jarayonlar. Ushbu jarayonlar mehnat predmetlariga bevosita ta'sir etmaydi, ammo ular asosiy jaryonlarning normal oqimini ta'minlaydi. Masalan, o'z extiyoji uchun turli hil energiyalarni ishlab chiqarish, asosiy fondlarni ta'mirlash.

Xizmat ko'rsatuvchi jarayonlarga korxonalarda mavjud mahsulot sifatini nazorat qilish, korxona ichidagi transport va ombor xo'jaligida bajarilgan ishlarni kiritish mumkin.

Har qanday jarayonni ratsional tashkil etishning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat: proportsionallik, uzluksizlik, paralellik, to`g`ri oqimlik, ritmlik, egiluvchanlik va bir hil mehnat predmetlarini bir joyda to`plash. Har bir tamoyilni chuqurroq ko`rib chiqamiz.

Menejment samaradorligini oshirishning asosiy shartlaridan biri – hisobni sifatli, doimiy va to`la olib borishdir. Hisob, reja, dastur, topshiriqlarni quyidagi ko`rsatkichlar, ya`ni sifat, miqdor, xarajat, ijrochi va muddatlar bo`yicha to`la bajarilgandan sung tashkil etilishi kerak.

Hisobga qo`yiladigan talablar:

- 1) Menejment tizimining barcha quyi tizimlarining sifat ko`rsatkichlari, mahsulot miqdori, resurs sig`imi, firma bo`limlari, maxsulot bozorlari bo`yicha hisob olib borish.
- 2) Ko`rsatkichlarni dinamik bo`yicha hisobga olish va hisob natijalarini tahlilida foydalanish.
- 3) Tizimni ta`minlash, ya`ni menejment tizimi va uning tashqi muhit ko`rsatkichlarini hisobga olish.
- 4) Komp`yuter texnikasi asosida hisoblashni avtomatlashtirish.
- 5) Sifatli mehnatni rag`batlashtirishda hisob natijalaridan foydalanish .

Nazorat.

Nazorat –menejment funktsiyasi bo`lib , unda reja, dastur , yozma va og`zaki topshiriqlarni boshqaruv qarorlarini amalga oshirish bo`yicha hujjatlarning bajarishini ta`minlaydi .

Nazoratni quyidagi belgilari bilan sinflash mumkin :

- 1) Ob`ektning hayotiy davri bosqichlari bo`yicha – strategik marketing, ITTKI, yangi ishlab chiqarishga tashkiliy – texnik tayorgarlik (YAIITTT), ishlab chiqarish, ob`ektni ishlatishga tayyorlash, ishlatish texnik xizmat ko`rsatish, ta`mirlash bosqichlarida nazorat.

- 2) Nazorat ob`ekti –mehnat predmetlari, ishlab chiqarish vositalari, texnologiya, jarayonlarning tashkil etilishi, mehnat, tabiiy muhit, xudud infratuzilmasining ko`rsatkichlari, hujjatlar va axborotlar.
 - 3) Ishlab chiqarish jarayoni bosqichlari – kirish va operativ nazorat, tayyor maxsulot nazorati, tashish va saqlash nazorati.
 - 4) Ijrochi-menejer, nazoratchi –usto, texnik nazorat bo`limi, nazorat inspeksiyasi, davlat va halqaro nazorat.
 - 5) Qabul qilinayotgan qarorlar- faol va nafaol (passiv) nazorat.
 - 6) Nazorat ob`ektini qamrab olish darajasi - to`la va tanlangan nazorat.
 - 7) Nazorat rejimi – tezlashtirilgan va normal nazorat.
 - 8) Mexanizatsiya darajasi - qo`l, mexanizatsiyalashgan va avtomatlashtirilgan nazorat.
 - 9) Axborotlarni qayta ishlash va olish yo`li bo`yicha – hisob analitik , statistik , qayd etiluvchi .
 - 10) Nazorat operatsiyalarini bajarish davriyligi –doimiy va davriy nazorat.
- Nazoratni 4-ta bosqichga bo`lish mumkin:
1. Natijalar monitoringi va tahlili .
 2. Erishilgan natijalarni rejalashtirilgan natijalar bilan taqqoslash va farqlarni aniqlash.
 3. Sodir bo`lgan holatning oqibatlarini istiqbollash.
 4. Tuzatuvchi harakatlar.

Innovatsion loyihalarni boshqarishning umumiy qabul qilingan tamoyilariga binoan ishlarning muddatini samarali boshqarish sifat, muddat, qiymat ko`rsatkichlari bo`yicha ko`zlangan natijalarga erishishda asosiy kalit (omil) hisoblanadi. Agarda, loyihani bajarish muddati buzilsa, u erda sarflanayotgan mablag`ning ko`payish va ish sifati bo`yicha og`ir muammolarning paydo bo`lish ehtimolligi bor. SHuning uchun loyihalar bo`yicha boshqaruv ishlarni bajarish metodlarida asosiy e`tibor ishlarni kalendar bo`yicha rejalashtirishga va kalendar grafikga rioya qilish nazoratiga beriladi. Ish to`g`risidagi axborot grafiki bilan

taqqoslanadi. Unda bajarilayotgan ishlarning kalendar rejaga nisbatan farqi aniqlanadi.

Agar qandaydir ishlarning kalendar rejaga nisbatan kechikayotganligi aniqlansa, ular orasidagi farq tahlil qilinadi, kechikish sabablari aniqlanadi va ish grafigini o`zlashtirish bo`yicha turli xil variantlar ko`rib chiqiladi.

Motivlashtirish.

Motivlashtirish – menejment funktsiyasi, o`zini va boshqalarni firmaning yoki shaxsiy maqsadlarga erishish faoliyatiga qiziqtirish jarayonidir.

Motivlashtirish bo`yicha ishlarni tashkil etishning dastlabki bosqichlari quyidagi metodlarning biri asosida motivlashtirish uchun xarajatlar aniqlanadi:

- Mavjud mablag'lar yoki imkoniyatlardan hisoblash metodi;
- Sotish hajmiga nisbatan foizda hisoblash metodi;
- Aniq maqsad va vazifalardan kelib chiqqan holda hisoblash metodi.

Motivlashtirish innovatsion loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish bo`yicha barcha faoliyatlarni qamrab olgan; ya`ni marketing kontseptsiyasini ishlab chiqish, axborot ta`minotchi, bozor tadqiqoti, mahsulot raqobatbardoshligini oshirishda rag`batlantirish, firma strategiyasini ishlab chiqishni tashkil etish. Innovatsion loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirishning har bir yo`nalishi bo`yicha motivlashtirish mablag'lari ikki qismga bo`linishi mumkin:

- 1) ma`lum bir masalani echish bo`yicha barcha xarajatlarni to`lashga;
- 2) innovatsion loyihalash amalga oshirishda ishtirok etayotgan firmaning turli bo`limlardagi xodimlarni mukofotlashga va qo`shimcha haq to`lashga.

Masalan, konstruktorlar o`z vazifalarini bajarganlari uchun ish haqi va mukofot olishadi, agarda ular berilgan topshiriqni marketing kontseptsiyasi talablarini hisobga olgan holda bajargan bo`lsa, unda ular qo`shimcha rag`batlantirilishi zarur. Har qanday ishni iste`molchiga yo`naltirilgan holda bajarilish juda murakkab, shuning uchun sifatli mehnatni rag`batlantirish kerak. Moddiy rag`batlantirish bilan bir qatorda, ma`naviy rag`batlantirishni qo`llash ham o`z samarasini beradi.

Tartibga solish – bu menejment funktsiyasi bo`lib, unda innovatsion menejment samaradorligiga va boshqaruv qarorlarining sifatiga ta`sir qiluvchi tashqi muhit omillari o`rganiladi, tizimga «kirish» yoki undagi jarayon ko`rsatkichlarini yangi «chiqish» (iste`molchilar talablari) talablariga etkazish bo`yicha choralar ko`riladi.

Menejment tizimining samarali faoliyat ko`rsatishga va sifatiga ta`sir qiluvchi asosiy tashqi muhit omillariga quyidagilar kiradi:

- 1) firma faoliyati sohasida fan-texnika taraqqiyot darajasi;
- 2) iste`molchilarning yangi talablari va ularning ishlab chiqarilgan mahsulotga bo`lgan noroziliklari;
- 3) ta`minlovchilarning siyosati;
- 4) raqobatchilarning bozor strategiyasi;
- 5) tashqi iqtisodiy faoliyat sohasida davlat siyosati;
- 6) baho siyosati;
- 7) bozor infratuzilmalarining boshqa omillari, firmadagi mikro va makro muhit va h.k.

Firma tashqi muhit xarakterini 3 ta yo`nalish bo`yicha baholaydi:

- firma faoliyatining turli tomonlarga ta`sir qiluvchi o`zgarishlar;
- firmaning joriy faoliyatiga qo`rquv soluvchi omillar;
- firmaning strategik va joriy maqsadlariga erishishga qo`shimcha imkoniyatlar yaratuvchi omillar;

Firmaning biznes rejasidagi uning bozor strategiyasiga, yuqorida qayd etilgan omillarning tahlil natijalari chuqur asoslangandan so`ng kiritiladi.

1.3. Rivojlangan mamlakatlar iqtisodiyotida innovatsion faoliyatni boshqarish tajribasi

Ushbu tadqiqotning ob`ekti bulib jaxondagi eng rivojlangan davlatlar tanlab olindi: AQSH, Yaponiya, Germaniya, Angliya, Frantsiya. Tadqiqot predmeti: innovatsion faoliyatni muvofiqlashtiruvchi davlat organlari, moliyalashtirish, kredit va solik tizimidagi imtiyozlar, tashki iktisodiy faoliyat; innovatsion faoliyatning ilmiy - metodik va axborot ta`minotini qo`llab quvvatlashning shakllari; kooperatsiya va ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning raqobatbardoshligini rag`batlantirish.

Jahon tajribasida innovatsion faoliyatni rag`batlantishda soliq imtiyozlarining quyidagi turlaridan foydalaniladi.

- Innovatsion va ilmiy tadqiqot soliq kreditlarini taqdim etish, ya`ni foydadan innovatsion maksadlarga ajratilgan mablag`larga foyda solig`i bo`yicha imtiyozlar berish.
- Innovatsion xarajatlar ko`payganda soliqlarni kamaytirish;
- Innovatsion faoliyat bo`yicha olingan foyda solig`idan ozod qilish;
- Yuridik va jismoniy shaxslar innovatsion korxonalarning aktsiyalarini sotib olishlari natijasida olinadigan dividendlari imtiyozli soliqlarga tortish;
- Loyihalarning ustivor yo`nalishlarda bajarilayotganligini hisobga olib imtiyozlar berish;
- Intellektual mulkning natijalari bo`lmish patent, litsenziya, nou-xau hisobiga olingan foydani imtiyozli soliklarga tortish;
- Mashina va dastgohlar ITI, oliy o`quv yurtlari va boshqa innovatsion korxonalarga berilganda foydaning soliqqa tortiladigan qismini ularning qiymatiga mos holda kamaytirish;

Hozirgi vaqtda sanoati rivojlangan mamlakatlarda ilmiy-innovatsion rivojlanishning uchta modelini ajratish mumkin.

- 1) Fanda etakchilikka intilayotgan mamlakatlar, ilmiy-ishlab chiqarish bosqichlarining barcha bo`g`inlarini qamrab olgan yirik masshtabli maqsadli

loyihalar amalga oshiriladi va bu erda mudofaa sektorining ilmiy-innovatsion ulushi juda katta. (AQSH, Angliya, Frantsiya)

- 2) Yangiliklarni kengaytirishga, qulay innovatsion muhit yaratishga iqtisodiyotning barcha tarmoqlarini ratsionallashtirishga intilayotgan mamlakatlar Germaniya, SHvetsiya, SHveytsariya;
- 3) Innovatsion infrastrukturani rivojlantirish yo`li bilan yangiliklarni rag`batlantiruvchi, jahon ilmiy texnika yutuqlariga moslashuvini ta`minlovchi, fan va texnologiya sohalarining barcha sohalarini muvofiqlashtiruvchi mamlakatlar (Yaponiya, Janubiy Koreya).

Amerika qo`shma shtatlarida innovatsion faoliyatni boshqarish xususiyatlari.

AQSHda innovatsion faoliyatni boshqaruvchi davlat organlariga quyidagilar kiradi:

- Amerika ilmiy fondi (fundamental tadqiqotlarni boshqaradi);
- Amerika ilmiy kengashi (sanoat, universiteti);
- Milliy kosmik agentligi (NASA);
- Milliy standartlar byurosi;
- Sog`liqni saqlashning milliy instituti;
- Mudofa ministrligi;
- Sanoat tadqiqotlarining milliy markazi,
- Milliy fanlar akademiyasi;
- Milliy texnik akademiya;
- Fan rivojlanishini qo`llab quvvatlovchi Amerika assotsiatsiyasi.

Oxirgi to`rtta tuzilishlarning moliyalashtirish manbai turlicha bo`lsada, qolganlari faqat federal byudjetdan moliyalashtiriladi.

Fan talab juda katta bo`lgan va samarali tadqiqotlarni davlat ularning murakkabligini, xarajatlar va tavakkalchilik darajasi yuqori bo`lgani va kuchli xalqaro raqabotchilikni hisobga olib to`la o`z hisobidan moliyalashtiradi.

Milliy ilmiy fondning ma`lumotlariga asosan hozirgi davrda ilmiy texnik taraqqiyotda kichik biznes ilmiy tekshirish ishlarining o`rni kuchayib bormoqda.

Kichik va o`rta biznes firmalari oxirgi o`n yillikda yirik korporatsiyalarga nisbatan o`rtacha bir kishiga 2,5 marta ko`p ixtirolar yaratilgan.

Boshqa texnologik rivojlangan davlatlar kabi AQSHda ham venchur firmalar, «spin-off» firmalar (oliy o`quv yurtlari, mustaqil institut, davlat tadqiqot markazlari va yirik korporatsiyalarning maxsus laboratoriyalaridan ajralib chiqqan firmalar) va investitsion firmalar faoliyat ko`rsatib bormoqda. Davlat faol ravishda «spin-off» firmalarni yirik notijorat ilmiy markazlar, universitetlar tomonidan subsidiyalashtirilib bormoqda. Bundan tashqari «spin-off» firmalari orqali ilmiy yutuqlarni tarqatish maqsadida, mamlakatda milliy ilmiy fond tomonidan moliyalashtiriladigan bir qator innovatsion fondlar faoliyat ko`rsatmoqda.

Bu erda, o`zlarining «spin-off» firmalarini tashkil etuvchi xohlovchilar (asosan universitet o`qituvchilari va studentlari) kurs o`qishida. Kursning maqsadi-kichik firmalarni tuzish jarayonini engillashtirishdan iborat.

Bu erda, yana qo`shimcha qilib tijorat maqsadlar uchun federal hukumatning byudjet hisobiga moliyalashtirilgan tadqiqotlar natijasida olingan patent va ixtirolarni firmalarga bepul sotish tajribasini ko`rsatish mumkin.

Investitsion fondlar faoliyatning asosiy maqsadi kichik innovator firmalarga va yakka ixtirochilarga moliyaviy yordam ko`rsatishdan iboratdir. Kichik firmalarni investitsiyalashda Milliy ilmiy fond muhim o`rin egallaydi, ya`ni ushbu fond investitsion firmalarni kredit bilan ta`minlaydi, balki ularga grantlar ajratadi.

Bunday fondlar qatoriga AQSH energetika vazirligining investitsion fondini kiritish mumkin. Bu fond ham kichik firmalar tomonidan amalga oshirilayotgan ayrim tadqiqot loyihalar kabi, shaxsiy ixtirochilarni subsidiyalash bilan shug`ullanadi.

Innovatsion jarayonlarni to`g`ridan-to`g`ri qo`llab quvvatlashning muhim elementi davlat innovatsion infratuzilmalarini tashkil etishdir. Davlat yangiliklarni tarqatuvchi markazlar va innovatorlarga xizmat ko`rsatuvchi konsul'tativ markazlar tashkil etishi mumkin Davlat innovatsion bozorlarning (davlat

matbuotlarida axborot, birja, yarmarka va ko`rgazma) shakllanishini qo`llab quvvatlaydi va o`zi uning agenti sifatida o`zini ko`rsatadi.

Davlat organlari mamlakatda va xorijdagi innovatsion jarayonlarning monitoringini va istiqbolini olib borishi lozim. Bu erda ko`pchilik hollarda ishlab chiqarishga joriy qilish uchun katta samara beruvchi ilg`or texnologiyalarni izlaydi.

AQSHda innovatsion faoliyatni rag`batlantirishda ma`naviy qo`llab quvvatlashga ham katta e`tibor beriladi. Ularning qatoriga quyidagilarni kiritish mumkin: davlat mukofotlari, faxriy unvonlar berish, xo`jalik yuritishning innovatsion usullarini targ`ibot qilish, davlat arboblarning ilg`or innovatsion korxonalarga tashrif buyurishi, ilmiy - texnika intellegentsiya namoyondalarining muhim davlat tadbirlarida ishtirok etishi va h.k.

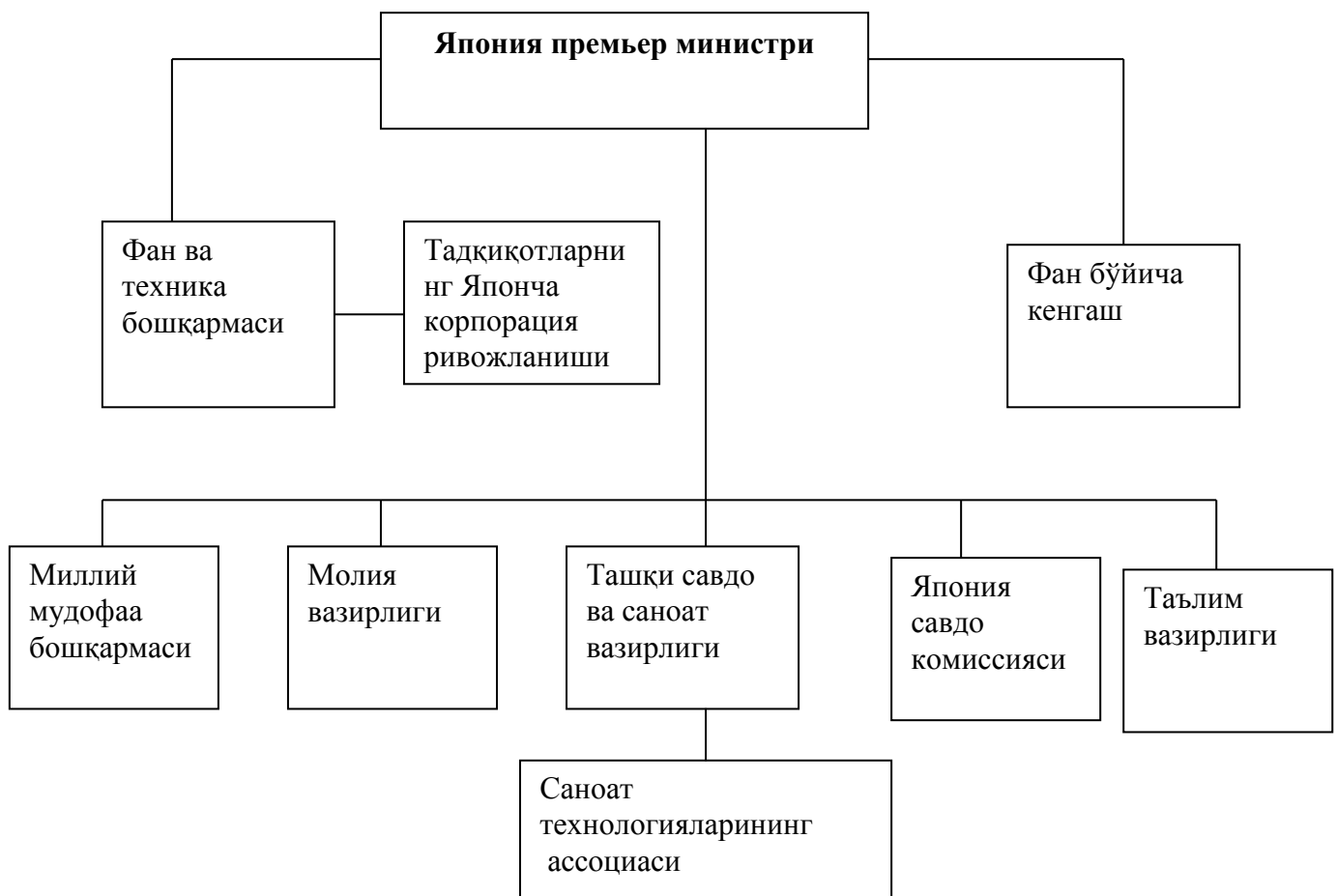
Boshqarishning bilvosita yo`llariga birinchi navbatda soliq bo`yicha imtiyozlarni kiritish mumkin: foydaning soliqga tortiladigan qismini kamaytirish, soliq stavkalarini kamaytirish.

AQSHda boshqaruv qarorlarini istiqbollashga, optimallashtirishga va standartizatsiyalashga, innovatsion loyihalarning davlat ekspertizasiga, innovatsiyalarning davlat statistikasiga katta e`tibor beriladi.

YAponiyada innovatsion faoliyatni davlat tomonidan boshqarish.

YAponiyada ilmiy texnika siyosati davlat tomonidan boshqarish .-rasmda ko`rsatilgan. YAponiyada sanoat rivojlanish strategiyasini aniqlashda, sanoat ITTKI ishlab chiqarishda va ularni ishlab chiqarishga joriy qilishda tashqi savdo va sanoat vazirligi muhim o`rin egallaydi. ITS aniq yo`nalishlarning bajarilishiga fan va texnika boshqarmasi nazorat qiladi.

YAponiya sanoat texnologiyalari assotsiyasi tashqi savdo va sanoat vazirligiga bo`ysungan bo`lib litsenziyalarni eksport va import qilish bilan shug`ullanadi. YAponiyada ilmiy texnika taraqqiyotining uzoq muddatli dasturi bo`lib amaliy tadqiqotlarni rag`batlantirish va chet ellardan litsenziyalarni sotib olish bilan shug`ullanadi. Ilmiy texnika siyosatni asosan yirik korporatsiyalarda amalga oshiriladi.

Rasm- 4.1. YAponiyada ITS davlat tomonidan boshqarishning tashkiliy tuzilishi.

Davlat siyosati hozirgi vaqtda, YAponiyani litsenziyalarni import qiluvchi emas eksport qiluvchi davlatga aylantirishga yo`naltirilgan. Hozirgi vaqtgacha mavjud bozorlarda chet ellik raqobatchilarga nisbatan o`z mahsulotlarining arzonligi va yuqori sifatligi bilan ustunlikka erishib borgan bo`lsa, hozir ularning oldida yanada murakkab vazifa paydo bo`ldi - mahsulotlarning yuqori sifatini va arzonligini saqlagan holda, yangi bozorlarni tashkil etish.

YAponiya tashqi savdo va sanoat vazirligi faqat tashqi savdo va sanoatning umumiy va tarmoqlar bo`yicha strategiyasini aniqlashdan chegaralanib qolmasdan, uning qaromog`ida kerakli darajada vositalar va metodlar katta arsenali bo`lib strategiyalarni konkretlashtirish imkoniyatiga ega. YAponida eksport ishlab

chiqarishga va eksporga ta'sir qilishning hammaga tanish iqtisodiy va ma'muriy usullari ya'ni, eksportni imtiyozli kreditlash va sug'urtalash, eksportchilarni soliq to'lashdan qisman ozod qilish, eksportchilarga davlat tomonidan kompleks yordam berish va shunga o'xshash usullar bilan bir qatorda o'zgacha metodlardan ham keng foydalaniladi.

Ular qatoriga quyidagilarni kiritish mumkin:

- ❑ Xususiy banklar tomonidan beriladigan moliyaviy resurslarni maqsadli taqsimlash va ularni iqtisodiyotning ustivor tarmoqlarida yo'naltirish;
- ❑ Korxonalarga ilg'or xorijiy texnologiyalarni sotib olishda yordam berish;
- ❑ Xorijiy davlatlar bilan ilmiy-texnika yutuqlari bilan almashishlarni nazorat qilish.

Fan, ishlab chiqarish va ilmiy texnika taraqqiyotini integratsiyalashning YAponiya modeli o'z ichida ITTKI va ilmtalab ishlab chiqarish qamrab olgan, umuman yangi texnopolis-shaharlarni yaratishga yo'naltirilgan

Texnopolislarni tashkil etish loyixasi - YAponiya hukumatining "olti maqsadli" strategiya dasturining muhim bir yo'nalishidir. Uning asosiy maqsadi - texnologik sardorlar qatorida o'zining mustahkam joyini saqlab qolishdir. Loyixa markaziy va mahalliy organlar va akademik soha xodimlari tomonidan YAponiya tashqi savdo va sanoat vazirligi tashabbusi tomonidan ishlab chiqarilgan.

YAponiya texnopolislari bo'yicha amerikalik mutaxassis SH.Tatsunoning yozishicha "texnopolislar strategiyasi - oliy texnologiya darajadagi regional markazlar tizimini rivojlantirish asosida faoliyatning yangi sohalariga yorib kirish strategiyasidir. Boshqacha qilib aytganda, bu-butun yapon xo'jaligini intellektuallashtirish strategiyasidir".

Rivojlangan Evropa mamlakatlarida innovatsion faoliyatni boshqarish.

YUqorida ko'rsatilgan davlatlar Angliya, Frantsiya, Germaniya Evropa ittifoqi davlatlari orasida eng ilg'orlari hisoblanadi. Evropa ittifoqidagi davlatlar soni 20 dan oshib ketdi.

Evropa ittifoqi mamlakatlarining xususiyatlari quyidagilardan iborat: tabiiy resurslarning, er va ish kuchining qimmatligi, yuqori darajada aholining zichligi, ishlab chiqarishning texnologik darajasining yuqoriligi, ma'lumot, madaniyat, tarixiy an'analarga nisbatan ijobiy munosabat, muhim oziq-ovqat mahsulotlarning bahosi davlat tomonidan nazorat qilinishi; ishlab chiqarishni boshqarishda xalqaro va Evropa standartlaridan foydalanish; mahsulotlarni sertifikatlash; innovatsion faoliyatni idikativ rejalashtirish; xalq xo'jaligining ilm talab bo'lgan tarmoqlarining rivojlanishi, ishlab chiqarishni kontsentratsiya va kooperativlashtirish darajasining yuqoriligi. Buning natijasida ushbu davlatlarda hayot darajasining yuqoriligi.

Evropa ittifoqi mamlakatlarida innovatsion faoliyatni faollashtirishga katta e'tibor berilmoqda. Evropa ittifoqida innovatsion siyosatning asosiy yo'nalishlariga quyidagilar kiradi:

- yagona antimonopol qonunchilikni ishlab chiqarish;
- dastgohlarning amortizatsiyasini tezlashtiruvchi sistemadan foydalanish;
- ITTKI imtiyozli soliqqa tortish;
- kichik ilmtalab biznesni rag'batlantirish;
- namunaviy texnologiyalar sohasi bo'yicha innovatsiyalarni davlat tomonidan to'g'ridan to'g'ri moliyalashtirish;
- universitet fani bilan ilmtalab mahsulotlarni ishlab chiqarilayotgan firmalarning hamkorligini rag'batlantirish.

Evropa ittifoqi innovatsion faoliyatining asosini 1985 yilda qabul qilingan «Texnologiyalarni innovatsiya va almashishning xalqaro infratuzilmasini rivojlantirish rejasi» tashkil qiladi. Ushbu hujjatning asosiy maqsadi - milliy va undan yuqori darajada ilmiy tadqiqot natijalarini tayyor mahsulotga joriy qilish jarayonini tezlashtirish va oddiylashtirish, Evropa ittifoqida innovatsiyalarning tarqalishini qo'llab quvvatlashdan iborat. Ushbu rejaning quyidagi bo'limida, ya'ni «Innovatsiya sohasida davlatlararo kooperatsiya»da innovatsiyalarni

boshqarish va texnologiyalarni almashish bo'yicha funktsional konsalting xizmatini tashkil qilish va faoliyat ko'rsatilishi rejalashtirilgan.

Ikkinchi bo'limda yuqoridagi rejaning bajarilishi muvofiqlashtirib yoritilgan. Uchinchida-innovatsiya va texnologiyalar bo'yicha axborotlar almashish tizimini tuzish, patent tizimini, unifikatsiya va standartizatsiyalashni takomillashtirish masalalari, to'rtinchi bo'limda - past rivojlangan davlatlarning (Gretsiya, Irlandiya) innovatsion imkoniyatlarini ko'tarish bo'yicha tadbirlar yoritilgan.

1988 yildan boshlab Evropa ittifoqida ITTKI natijalarini tarqatish bo'yicha «VEL'YU» dasturi faoliyat ko'rsatmoqda.

Evropa mamlakatlarining jahon yuqori texnologiya bozorlaridagi ulushining kamayishiga javoban quyidagilar qabul qilindi:

EKSPRIT - 1984 yilda qabul qilingan, axborotlar tizimi texnologiyasi doirasida ilmiy tadqiqotlar Evropa strategik dasturi (250 ta kompaniya va 3 mingta tadqiqotchilar ishtirok etishadi).

RASE-1985 yilda qabul qilingan, Evropada aloqaning ilg'or usullarini tadqiqot qilish dasturi.

EVRIKA- Frantsiya tashabbusi bilan 1985 yilda qabul qilingan kompleks dastur. Uning maqsadi - Amerika va Yaponiya korporatsiyalari tomonidan raqobatga qarshi tura oladigan, alyans yo'li bilan paydo bo'lgan yirik Evropa sanoat korxonalarini rag'batlantirish, Evropa ITTKI larni 6 sohasi bo'yicha ishlarni tashkil etish va muvofiklashtirish: optronika; yangi materiallar; katta eHM, kuchli lazerlar; zarrachalarni tezlashtiruvchilar, sun'iy intellekt.

Evrikaning oliy organi - ishtirokchi davlatlar vazirlari darajasida yiliga ikki marta bo'ladigan anjuman. Ishchi organi - 7 ta mutaxassisdan va 6 ta texnik xodimdan tashkil topgan, uning sekretariati Bryusselda joylashgan.

ITTKI axborotlar bilan ta'minlashni takomillashtirish maqsadida Evropa axborot markazi (EAM) tashkil etilgan va u o'z tarkibiga 1995 yili Buyuk Britaniyada joylashgan 21 guruhdan va Evropaning boshqa mamlakatlarida 210 ta guruxdan tashkil topgan edi. EAM 25% i Evropa ittifoqi tomonidan

moliyalashtirilsa, qolgan 75% - homiylarning mablag'lari va pullik xizmat ko'rsatishi hisobiga olingan mablag'lardir.

II. Buxoro viloyati korxonalarining iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari va innovatsion faoliyati taxlili.

2.1. Buxoro viloyati korxonalari rivojlanishining makroiqtisodiy ko'rsatkichlari tahlili.

Buxoro viloyati respublikamizda joylashgan yirik hududlardan biri hisoblanadi. Viloyat yalpi hududiy mahsulot hajmi, iqtisodiyotga joriy qilinayotgan investitsiyalar, sanoatning ayniqsa neft va gaz sanoati mahsulot ishlab chiqarish hajmi bo'yicha respublikamizda oldingi o'rinlarda turadi .

Kuyidagi jadvalda Buxoro viloyatining mikroiqtisodiy ko'rsatkichlari berilgan.

Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar (mlrd. sum.)

Jadval № 2.1

№	Ko'rsatkichlar	2008 yil	2009 yil	2010 yil	2010y 2008 yilga nisbatan %	2010 y 2009 yilga nisbatan %
1	YAHM, mlrd.so'm	1443,3	1577,5	2069,4	143,4	131,2
2	Sanoat maxsulotlari ishlab chiqarish xajmi, mlrd.so'm	889,1	951,3	975,0	109,7	102,5
3	Qishloq xo'jaligi mahsulotlari xajmi, mlrd.so'm	766,1	834,3	962,3	125,6	115,3
4	Kapital qo'yilmalar xajmi, mlrd.so'm	373,4	677,8	753,9	201,9	111,2
5	Pudrat ishlari xajmi, mlrd.so'm	230,6	286,0	358,0	155,2	125,2
6	CHakana tovar aylanmasi , mlrd.so'm	458,5	576,3	684,8	149,4	118,8

7	Xizmatlar - jami, mlrd.so`m	452,4	647,8	934,8	206,6	144,3
8	Tashqi savdo aylanmasi xajmi, mln. AQSH dollari	241,6	237,0	235,2	97,4	99,2
9	Eksport xajmi, mln. AQSH dollari	163,8	170,3	155,7	95,1	91,4
10	Import, mln. AQSH dollari	78,8	66,7	79,5	100,8	119,2

:Jadvaldan kurinib turibdiki viloyatda yalpi xududiy maxsulot 2010 yilda oljingi yillaar nisbatan tez su`ratlar bilan kupayib bormokda YA`ni, YAXM 2010 yili 2008 yilga gisbatan 43,4 yoki 626,1 mlrd sumga, 2009 yilga nisbatan esa 31,2 %ga yoki 491,9 mlrd sumna kupay ganligini kuzatishimiz mumkin. Sanoat ishlab chikarish xajmi 2010 yilda oldingi yillarga nisbatan maxsulot ishlab chikarish kupaygan, ularning usish su`rati YAXM nisbatan past. Buxoro viloyatida kishlok xujalik maxsulotlarining xajmi xam oldingi yillarga nisbatan kupayganligini kurishimiz mumkin YA`ni kishlok xujalik maxsulotlarini ishlab chikarish xadmi 2008 yilga nisbatan 96,2 va 2009 yilga nisbatan 28 %ga kupayganligini kurishimiz mumkin.. Taxlil kilinayotgan yillarda kapital kuyilmalar, chakana savdo aylanmasi, xizmatlar xajmi xam oldingi yillarga nisbatan kupaydi. Ammo, shu bilan birga viloyatda tashki savdo aylanmasi oldingi yillarga nisbatan kamayib bormokda. YA`ni, tashki savdo aylanmasi 2010 yilda 2008 yilga nisbatan 8,1 va 2009 yilga nisbatan esa 14,6 mln AQSH doll. kamaydi. SHu bilan birgalikda tashki savdo aylanmasida ijobiy sal`do saklanib kolmokda. YA`ni ushbu kursatkich, 2008 yilda 84,9 mln AQSH dollarini tashkil kilgan bulsa 2010 yil 76,2 mln AQSH dollarni tashkil kilmokda.

Iktisodiyotni rivojlantirishda ishlab chikarilyotgan YAXMning tarmoqlar bo`yicha tarkibiy qismini takomillashtirish ham muhim ahamiyatga ega. CHunki iqtisodiyotning ustivor yo`nalishlaridan biri xom-ashyoni eksport qilishdan, tayyor mahsulotlarni eksport qilishga o`tishdir. Bundan tashqari iqtisodiyotning barcha tarmoqlarini rivojlantirish ham respublikamiz oldida turgan asosiy vazifalardan biri hisoblanadi.

Quyidagi jadvalda Buxoro viloyati YAXM ishlab chiqarish tarmoqlari bo`yicha tarkibi tahlil qilingan.

**YAXM ishlab chiqarishning tarmoqlar bo'yicha
tarkibiy tahlili**

Jadval № 2.2.

	2008 yil	2009 yil	2010 yil	2010 y 2008 yilga nisbatan %	2010 y 2009 yilga nisbatan %
Jami YAXM:	100	100,0	100		
Mahsulotlar ishlab chiqarish					
Sanoat	13,4	13,3	13,2	-0,20	-0,10
Qishloq xo'jaligi	33,4	34,4	32,7	-0,70	-1,70
qurilish:	8,6	9,2	10,8	2,20	1,60
Xizmat ko'rsatish	27,6	29,9	30,6	3,00	0,70
SHu jumladan:					
Trasport va aloqa xizmati	10,3	4,8	5,2	-5,10	0,40
Savdo va umumiy ovqatlanish	5,4	6,3	5,9	0,50	-0,40
ishlab chiqarishning boshqa turlari bo'yicha	12,1	18,8	19,5	7,40	0,70
Mahsulotlarga soliqlar	16,8	13,2	12,7	-4,10	-0,50

Jadvaldan ko'rinib turibdiki viloyatda YAXMda birinchi o'rinni qishloq xo'jalik mahsulotlari egallab turibdi. YA'ni, qishloq xo'jalik mahsulotlarning

YAXMdagi solishtirma vazni tahlil qilayotgan yillarda 33 % atrofida bo`lib, 2010 yilda oldingi yillarga nisbatan biroz kamaydi.

YAXM dagi solishtirma vazni bo`yicha keyingi o`rinni xizmat ko`rsatish egallab turibdi. Jadvaldan ko`rinib turibdiki 2010 yilda uning solishtirma vazni 30,6 % ni tashkil qilgan. Va bu ko`rsatkich 2008 yilga nisbatan 3 va 2009 yilga nisbatan esa 0,7 punktga yuqori.

Keyingi o`rinni ishlab chiqarishning boshqa turlari egallab turibdi. YA`ni, ishlab chiqarishning boshqa turlarining YAXM dagi solishtirma vazni 2010 yilda 19,5 % tashkil qilgan bo`lib, ushbu ko`rsatkich 2008 yilga nisbatan 7,4 va 2009 yilga nisbatan 0,7 punktga ko`paydi va bu ijoyib holdir.

2010 yil natijalari bo`yicha uchunchi o`rinni sanoat egallab turibdi. YA`ni, 2010 yil sanoat mahsulotlarining YAXMdagi ulushi 13,2 % ni tashkil qilayati, ammo ushbu ko`rsatkich 2008 yilga nisbatan 0,2 va 2009 yilga nisbatan esa 0,1 punktga kamaygan.

Transport va aloqa xizmatining YAXM dagi solishtirma vazni oldingi davrlarga nisbatan tez su`ratlar bilan kamayib bormoqda. YA`ni, ularning solishtirma vazni 2008 yilda 10,3 % ni tashkil qilgan bo`ldi, ushbu ko`rsatkich 2010 yilda 5,2 % ni tashkil qilayapti, boshqacha qilib aytganda 5,1 punktga kamaydi.

2.2. Buxoro viloyati oziq-ovqat sanoati korxonalari rivojlanishining hozirgi holati.

Korxonalarning oliyaviy natijalari birinchi navbatda korxonalarning texnik iqtisodiy ko`rsatkichlarida o`zini ko`rsatadi. SHuning uchun biz birinchi navbatda korxonalarning texnik iqtisodiy ko`rsatkichlarini taxlil qildik.

Biz taxlil qilish oziq ovqat sanoatining turli tarmoqlariga tegishli turtta korxonani tanlab oldik. Ularga quyidagilar kiradi: «Buxoro-dong`» HJ, «Kogon-yog`» HJ, «SHoxrud» HJ va «Buxoro-sut» QQ
Ushbu korxonalar ichida maxsulot ishlab chiqarish va sotish xajmi buyicha eng yirigi «Buxoro- don» xissadorlik jamiyatidir.

«Buxoro-don» HJ dir , ushbu korxona 1929 yilda «Vostokzagatzero» qishloq xhjalik maxsulotlarini jamg'arish porkomining 20 fevral 726-buyrugiga asosan Buxoroda «Zagatzero» nomi sobiq SSSRda don maxsulotlarini jamg'arish ministriligiga qarashli baza tashkil qilindi. Omborlarda don, un, gurunch va xar xil krupa maxsulotlari saqlandi. Saqlanilgan don maxsulotlari va tayyor maxsulotlar qishloq axolisi va shaxar iste'molchilariga etkazib berilgan.

1975 yilda «Buxoro don maxsulotlari» kombinati nomi O`zSSR don maxsulotlari etishtirish Ministriligining 1975 yil 24 aprel' № 108 buyrugiga asosan «Buxoro don maxsulotlari» ishlab chikarish birlashmasiga o`zgardi. Xozirgi vaktida zamonaviy maishiy xizmat ko`rsatish kompleksi muntazam ishlab turibdi, zamonaviy jixozlar bilan omborxonalardagi maxsulotlarini tashish va yuklash ishlari avtomatik mexanizmlar yordamida bajariladi. xujjatlar ishlari komp'yuterlar orkali bajarildi. Korxona kelajagini yana xam yuksaltirish maqsadida sutkasiga 4 tonna miqdorida issik non ishlab chiqaradigan Germaniyaning «Vikler» firmasi texnologiyasi uskunalari bilan jihozlangan tsex 1995 yil qurib bitkazildi. Bu tsex binosi shaxar markazida joylashgan bo`lib, shaxar aholisini non maxsulotlariga bo`lgan extiyojini qondirish maqsadida faol xizmat qilib 10 turdan ortiq issiq non maxsulotlarini ishlab chikarmoqda

“Buxoro-don” xissadorlik jamiyati asosiy TIK taxlili

Tarti b №	Kursatkichlar nomi	Ulcho v birligi	2008 yil	2009 yil	2010 yi	2010 yil 2008 ga nis. %	2010 yil 2009ga nis. %
1.	Tovar maxsulot:						
	A) Solishtirma baxolarda	mln.su m	25780,74	29042,38	32869,7 7	127,5	113,2
	B) Xarakatdagi baxolarda	mln.su m	13458,254	19863,43	31566,2	234,5	158,9
2.	Natural ifodada maxsulot xajmi						
	Jami.- shu jumladan		58191	65553	74192	127,5	113,2

	A)un	tonna	43195	42771	48386	112,0	113,1
	B)omuxta-em	tonna	13098	19614	22012	168,1	112,2
	V)non	tonna	1865	3134	3760	201,6	120,0
	Gkandolat	tonna	33	34	34	103,0	100,0
	D) Uruglik bugdoyni kayta ishlash		15014	14441	15215	101,3	105,4
3.	SICHX urtacha ruxatdagi soni	kishi	515	541	495	96,1	91,5
	shu jumladan ishchilar.	kishi	444	445	405	91,2	91,0
4...	Maxsulot sotishdan sof tushum	mln.sum	13394	19394,03	30881,3	230,6	159,2
5.	Ish xaki fondi	ming sum	534901	400521	534901	100,0	133,6
7	Urtacha ish xaki	ming sum	1038,6	885,5	1080,6	104,0	122,0
8.	I/CH va sotish xarajatlari	mln.sum	11256,3	19060,7	30596,2	271,8	160,5
9.	1 sumlik TM xarajatlari.	tiyin	83,64	95,96	96,93	115,9	101,0
10.	Balans foyda	ming sum	308548	351089	338548	109,7	96,4
11.	fond samarasi	sum	4,7	6,2	9,6	205,2	154,2
12.	Sof foyda	ming sum	254478	281908	288900	113,5	102,5
13	Asosiy fondlarning urtacha kiym.	mln.sum	2876,40	3188,54	3287,08	114,3	103,1
14.	Aylanma aktivlar	mln.sum	10222,00	11092,69	14941	146,2	134,7
15.	Jami mulk	mln.sum	12452,03	14281,23	17092,8	137,3	119,7
16	Kapital rentabelligi	%	2,48	2,46	1,98	-0,50	-0,48
17	Aylanma aktivlarning aylanishi	marta	1,31	1,75	2,07	0,8	0,3

Jadvaldan kurinib turibdiki, korxonada tovar maxsulot xarakatdagi baxolarda yildan yilga kupayib bormokda. YA`ni, Tovar maxsulot xarakatdagi baxolarda 2010 yili 2008 yilga nisbatan 18107,95 mln sumga eki 134,5 % ga , 2009 yilga nisbatan esa 11702,77 mln sumga eki 58,9 %ga kupaydi. Ttovar maxsulot solishtirma baxolarda esa 2010 yili 2008 yilga nisbatan 27,5% ga eki 7089,028 mln sumga kupaygan bulsa , 2009 yilga nisbatan esa 13,2 % ga eki 3827,393mln sumga kupaydi. Taxlil kilayotgan yillarda natural ifodada maxsulot ishlab chikarish xajmida bir kator uzgarishlar ruy berdi. Jadvaldan kurinib turibdiki, korxonada un ishlab chikarish 2010 yili 2008 yilga nisbatan 5191 tonnaga, 2009 yilga nisbatan esa 8639 tonnaga oshdi. Ayniksa korxonada omuxta- em ishlab

chikarishning utgan yillarga nisbatan tez su`ratlar bilan kupayganligini kuzatishimiz mumkin.YA`ni, omuxta-em ishlab chikarish 2010 yili 2008 yilga nisbatan 8914 tonnaga ,2009 yilga nisbatan esa 2398tonnaga kupaygan.

Jadvaldan kurinib turibdiki korxonada ishchilar soni 2010 yili 2008 nisbatan 20 kishiga 2009 yilga nisbatan esa 46 kishiga kupaydi Ma`lumki korxonaning asosiy samaradorlik kursatkichlardan biri 1 sumlik tovar maxsulot xarajatlaridir, Jadvaldan kurinib turibdiki . korxonada ushbu xarajatlar yildan yilga kupayib bormokda YA`ni 1 sumlik TM xarajatlari 2010 yili 2008 yilga nisbatan 13,3 tiyinga kupaygan bulsa 2009 yilga nisbatan esa 0,96 tiyinga kupaydi.

Ma`lumki, korxonaning asosiy moliyaviy kursatkichlariga foyda kiradi, Jadvaldan kurinib turibdiki korxonada balans foyda 2008 yilga nisbatan 30000 ming sumga kupaygan bulsa, 2009 yilga nisbatan esa 12541 ming sumga kamaygan. Taxlili kilayotgan yillarda sof foyda yildan yilga kupayib borayapti, ya`ni sof foyda 2010 yili 2008 yilga nisbatan 13,5, % ga eki 34422 ming sumga 2009 yilga nisbatan esa 2,5 %ga eki 6992 ming sumga kupaydi.

Taxlil kilaetgan yillarda korxona mulkidan samarali foydalanalinmadi Jadvaldan kurinib turibdiki kapital rentabelligi 2010 yilda 2008 yilga nisbatan 0,5 va 2009 yilga nisbatan 0,48punktga kamaydi Umuman kilib olganda taxlil kilaetgan yillarda " Buxoro-don" XJ ning moliyaviy xolati oldingi yillarga nisbatan ijobiy yutuklar bilan bir katorda salbiy uzgarishlar xam ruy berganligini kursatdi

Hozirgi Buxoro vinzavodi 1939 yilgacha Samarkand vinosi ishlab chiqarish kombinati filiali bo`lgan bu erda uzum qayta ishlanib Samarqandga yuborilgan. 1940 yilda Buxoro filiali 3 ta vinpunkt bilan mustaqil bo`lgan. Bu punktlar: Kesken-Terak, Korakul va Navoiy, o`sha vaqtda zavod 200-300 tonna uzumni qayta ishlash quvvatiga ega bo`lgan.

Hozirgi paytda zavodning asosiy xom ashyo bazasi bo`lib, 9 ta vinpunkt va 9 ta 1-vino ishlab chiqarish (zavod pervichnogo vinodeliya) zavodiga ega. Vinpunktlarda uzumni qabul qilish va uni qayta ishlab vinomaterialga aylantirish ishlari olib boriladi. Vinpunktlar quyidagi shaxar va posyolkalarda joylashgan:

Gijduvon, Korakul, SHofirkon, YAngi Bozor, Jilvon. Zavod kuyidagi maxsulotlarni realizatsiyaga chiqaradi: quruq markali (suxomarochnoe) yarim shirin, quvvati o`rtacha desertli; likyorlar; rom ichimliklari va kon`yak ichimliklari.

«SHoxrud» ochiq hissadorlik jamiyatining asosiy texnik-iktisodiy ko`rsatkichlari taxlili.

Tartib №	Kursatkichlar nomi	Ulchov birligi	2008 yil	2009 yil	2010 yi	2010 yil 2008ga nis.%	2010 yil 2009ga nis.%
1.	Tovar maxsulot:						
	A) Solishtirma baxolarda	mln.sum	5525,54	5966,54	5404,30	97,8	90,6
	B)Xarakatdagi baxolarda	mln.sum	3129,04	3896,3	6196,3	198,0	159,0
2.	Natural ifodada maxsulot xajmi						
	Jami.- shu jumladan		587,9	634,82	575	97,8	90,6
	VINO	m.dal	204	250,3	192	94,1	76,7
	B)arok	m.dal	364	365,3	365,5	100,4	100,1
	V)kon`yak	m.dal	4	0,72	4,3	107,5	597,2
	Gspirt	m.dal	15,9	18,5	13,2	83,0	71,4
3.	SICHX urtacha ruxatdagi soni	Kishi	236	236	230	97,5	97,5
	shu jumladan ishchilar.	Kishi	171	156	151	88,3	96,8
4...	Maxsulot sotishdan sof tushum	mln.sum	3102	3475,45	6067,51	195,6	174,6
5.	Ish xaki fondi	ming sum	155358	249758	332350	213,9	133,1
6.	Urtacha ish xaki	ming sum	658,3	1058,3	1445,0	219,5	136,5
7	I/CH va sotish xarajatlari	mln.sum	3009,0	3407,1	5540,8	184,1	162,6
8.	1 sumlik TM xarajatlari.	tiyin	96,16	87,44	89,42	93,0	102,3
9.	Balans foyda	ming sum	181228	67200	554396,7	305,9	825,0
10.	fond samarasi	Sum	5,05	3,93	3,37	66,7	85,6
11.	Sof foyda	ming sum	126789	35988	438264,7	345,7	1217,8
12.	Asosiy fondlarning urtacha kiym.	ming.sum	1095179	1516987	1605728	146,6	105,8
13.	Aylanma aktivlar	ming.sum	1201320	1361776	1897280	157,9	139,3
14.	Jami mulk	ming.sum	2296499	2878763	3503008	152,5	121,7
15	Kapital rentabelligi	%	7,9	2,3	15,8	7,93	13,49
16	Aylanma aktivlarning aylanishi	Marta	2,58	2,55	3,20	0,62	0,65

: “SHoxrud” XJda xam tovar maxsulot solishtirma baxolarda yildan yilga kupayib bormokda. YA`ni, tovar maxsulot solishtirmada baxolarda 2010 yili 2008 yilga nisbatan 121,244 mln sumga eki 2,27 % ga , 2009 yilga nisbatan esa 562,235 mln sumga eki 9,4 %ga kamaydi. Tovar maxsulot xarakatdagi baxolarda esa 2008 yilga nisbatan 98 % ga eki 3067,26 mln sumga , 2009 yilga nisbatan esa 59 % ga eki 2300 mln sumga kupaydi. Taxlil kilayotgan yillarda natural ifodada maxsulot ishlab chikarish xajmida bir kator uzgarishlar ruy berdi. Jadvaldan kurinib turibdiki, korxonada vino ishlab chikarish 2010 yili 2008 yilga nisbatan 12 ming dalga kamaygan bulsa, 2009 yilga nisbatan esa 58,3 ming dalga kamaydi. Korxonada arok ishlab chikarishning utgan yillarga nisbatan keskin uzgarishini kurishimiz mumkin. YA`ni, arok ishlab chikarish 2010 yili 2008 yilga nisbatan 1,5 ming dalga kupaygan bulsa ,2009 yilga nisbatan esa 0,2 ming dalga kupaydii.

Korxonaning moliyaviy kursatkichlariga ta`sir qiluvchi kursatkichlardan biri 1 sumlik TM xarajatlari 2010 yili 2008 yilga nisbatan 6,7 tiyinga kamaygan bulsa 2009 yilga nisbatan esa 1,97 tiyinga kupaydi.

Taxlil kilaetgan yillarda korxona mulkidan samarali foydalanildi Jadvaldan kurinib turibdiki kapital rentabelligi 2010 yilda 2008 yilga nisbatan 8,8 va 2009 yilga nisbatan 14,2 punktga kupaydi Taxlil kilinayotgan yillarda aylanma aktivlardan samarali foydalanildi Jadvaldan kurinib turibdiki aylanma aktivlarning aylanishi 2008 yilga nisbatan 0,62 kupaydi ammo 2009 yilga nisbatan 0,65 martaga kupaydi.. Umuman kilib olganda taxlil kilaetgan yillarda " SHoxrud" XJ ning moliyaviy xolati oldingi yillarga nisbatan ijobiy tomonga uzgarishini kurishimiz mumkin SHu bilan birgalik ishlab chikarish samaradorligini oshirishning imkoniyatlari katta.

Buxoro sut kombitati 1971 yilda ishga tushirilgan . Korxona sutkasiga 70 tonna sutni kayta ishlash imkoniyatiga ega. Korxona 1996 yilda ochiq turdagi “Buxoro-sut” XJ ga va 2001 yilda QQ aylantirildi. Utgan yillarda korxonada ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, yangi zamonaviy texnika va texnologiyalar joriy qilish buyicha bir kator ishlar kilindi.

Buxoro-sut" kushma korxonasining asosiy texnik iktisodiy kursatkichlari

Tartib №	Kursatkichlar nomi	Ulchov birligi	2008 yil	2009 yil	2010 yil	2010 yil 2008 nis.%	2010 yil 2009ga nis.%
1.	Tovar maxsulot:						
	A) Solishtirma baxolarda	ming.sum	385476	252965	268885	69,8	106,3
	B)Xarakatdagi baxolarda	ming.sum	162511	237526	256455	157,8	108,0
2.	Natural ifodada maxsulot xajmi						
	Jami.- shu jumladan		658,6	432,2	459,4		
	A)sut va sut maxsulotlari	tonna	257	204	225	87,5	110,3
	B)sir va brinza	tonna	20	5,9	7,1	35,5	120,3
	V)mol yogi	tonna	57	23,3	26,3	46,1	112,9
	D muzkaymok	tonna	324,6	199	201	61,9	101,0
3.	SICHX urtacha ruxatdagi soni	kishi	68	88	85	125,0	96,6
	shu jumladan ishchilar	kishi	48	66	63	131,3	95,5
4...	Maxsulot sotishdan sof tushum	ming.sum	158325	230256	255630	161,5	111,0
5.	Ish xaki fondi	ming sum	34272	69904	85366	249,1	122,1
6	Urtacha ish xaki	ming sum	504,0	794,4	1004,3	199,3	126,4
7	I/CH va sotish xarajatlari	ming.sum	135834	211236	243255	179,1	115,2
8.	1 sumlik TM xarajatlari.	tiyin	83,58	88,93	94,85	113,5	106,7
9.	Balans foyda	ming sum	10596	13426	16426	155,0	122,3
10.	Fond samarasi	ming sum	0,141	0,20	0,21	151,9	108,7
11.	Sof foyda	ming sum	960	306	620	64,6	202,6
12.	Asosiy fondlarning urtacha kiym.	ming.sum	1153632	1206598	1198346	103,88	99,32
13	Aylanma aktivlar	ming.sum	139039	119908	108232	77,84	90,26
14.	Jami mulk	ming.sum	1292671	1326506	1306578	101,08	98,50
15.	Kapital rentabelligi	%	0,82	1,01	1,26	0,4	0,2
16	Aylanma aktivlarning aylanishi	marta	1,14	1,92	2,36	1,2	0,4

“Buxoro- sut” QKtovar maxsulot xarakatdagi baxolarda 2010 yili 2008 yilga nisbatan 93944 ming sumga eki 57,8, % ga kupaygan bulsa , 2009 yilga nisbatan esa 18929 ming sumga sumga eki 8 %ga kupaydi. Ushbu davrda tovar

maxsulot solishtirma baxolarda 2010 yili 2008 yilga nisbatan 30,2% ga eki 116591 ming sumga kamaygan bulsa , 2009 yilga nisbatan esa 6,3 % ga eki 15920 ming sumga kupaydii. Buning asosiy sababi korxonada maxsulot ishlab chikarish xajmi natural ifodada yildan yilga turlicha uzgarishini kurishimiz mumkin. Jadvaldan kurinib turibdiki, korxonada sut va sut maxsulotlari ishlab chikarish 2010 yili 2008 yilga nisbatan 32 tonnaga kamaygan bulsa, 2009 yilga nisbatan esa 21 tonnaga kupaydi. Muzkaymok ishlab chikarish 2008 yilga nisbatan kariyib 38,1% ga kamaygan bulsa, 2009 yilga nisbatan esa 2 tonnaga kupaydi. Korxonada sir va brinza va mol yogi ishlab chikarish utgan yillarga nisbatan kamaydi, ammo ushbu maxsulotlarningsolishtirma vazni kam bulgani uchun ular tovar maxsulot xajmiga deyarli ta`sir kilmadi.

1 sumlik tovar maxsulot xarajatlari yildan yilga kupayib bormokda. YA`ni 1 sumlik TM xarajatlari 2010 yili 2008 yilga nisbatan 11, 3 tiyinga kupaygan bulsa, 2009 yilga nisbatan 5,9 tiyinga kupaydi.

Korxonada balans foyda yildan yilga kupayib borayotganligini kurishimiz mumkin ,

Taxlil kilaetgan yillarda korxona mulkidan samarali foydalanildi Jadvaldan kurinib turibdiki kapital rentabelligi 2010 yilda 2008 yilga nisbatan 0,4 punktga kupaygan bulsa 2009 yilga nisbatan 0,2 punktga kupaydi Korxonada korxona mulkining asosiy kismi bulmish aylanma aktivlardan samarali foydalanildi, Jadvaldan kurinib turibdiki aylanma aktivlarning aylanishi 2010 yili 2008 yilga nisbatan 1,2 martaga tezlashgan bulsa 2009 yilga nisbatan esa 0,4 martaga tezlashdi. Umuman kilib lganda taxlil kilaetgan yillarda " Buxoro-sut" KK ning moliyaviy xolati oldingi yillarga nisbatan emonlashgan va fakat 2010 yilda biroz ijobiy tomonga uzgarish borligini kursatdi

2.3. Sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatga sarflangan xarajatlar taxlili.

Innovatsion faoliyatning samaradorligini oshirish birinchi navbatda ilmiy tadqiqot ishlariga sarflanadigan xarajatlarning xajmiga bog'liq.. Ilmiy tadqiqot ishlariga sarflanadigan xarajatlar boshqaruv xarajatlarining tarkibiga kiradi. Boshqaruv xarajatlari davr xarajatlarining asosiy kismi bulib boshqaruv xodimlari ish xaki, boshqaruv binosi amortizatsiyasi, xizmat safari xarajatlaridan va boshka xarajatlaridan tashkil topgan.

“Buxoro-don” XJ boshqaruv xarajatlari taxlili

Xarajatlar nomi	Utgan yil		Joriy yil		Farki	
	ming sum	Sol vazn %	ming sum	Sol vazn %	ming sum	Sol vazn %
Ma`muriy xarajatlar- jami	188219	100	265526	100	77307	
shu jumladan					0	
Boshqaruv xodimlari ish xaki	98256	52,20	156253	58,85	57997	6,6
xizmat safari xarajatlari					0	0,0
ijtimoiy sugurtana ajratma	31442	16,70	50001	18,83	18559,04	2,1
Ma`muriy asosiy fondlar amortizatsiyasi	25630	13,62	28456	10,72	2826	-2,9
Ilmiy tadqiqot ishlari buyicha xarajatlar.	5623	2,99	6540	2,46	917	-0,5
Boshka ma`muriy sarf xarajatlar	27268	14,49	24276	9,14	-2992,04	-5,3

Jadvaldan kurinib turibdiki korxona korxonada ma`muriy xarajatlar utgan yilga nisbatan 77307 ming sumga kupaydi. Ma`muriy xarajatlarning asosiy qismini boshkarua xodimlarining ish xakini tashkil kildi. YA`ni, ushbu xarajatlar yil boshida jami xarajatlarning 52.2 % ni tashkil kilgan bulsa ushbu kursatkich yil oxirida 58.85 %ni tashkil kildi va 57997 ming sumga kupaydi. Boshka ma`muriy sarf xarajatlar yil boshida solishtirma vazni buyicha ikkinchi urinni egallagan bulsa, yil oxirida ushbu ko`rsatkich kamayib 11.61 % ni tashkil qilayapti.

YUqorida kurib utilgan xarajatlar orasida idmiy tadqiqot ishlariga sarflanadigan xarajatlar xajmi va solishtirma vazni bo'yicha xam eng kam natijani kursatiyapti. YA`ni, ushbu ishlarga 2009 yili 5623 ming sum ajratilgan bo'lsa ushbu ko'rsatkich 2010 yili 6540 ming sumni tashkil kilayapti yoki 917 ming sumga kupayapti.

xolos.

“SHoxrud” XJ boshkaruv xarajatlari taxlili

Xarajatlar nomi	Utgan yil		Joriy yil		Farki	
	ming sum	Sol vazn %	ming sum	Sol vazn %	ming sum	Sol vazn %
Ma`muriy xarajatlar- jami	172514	100	367148	100	194634	
shu jumladan					0	
Boshkaruv xrdimlari ish xaki	98256	57,0	225253	61,4	126997	4,4
ijtimoiy sugurtaga ajratma	31442	18,2	72081	19,6	40639	1,4
Ma`muriy asosiy fondlar amortizatsiyasi	32256	18,7	38456	10,5	6200	-8,2
Ilmiy tadqiqot ishlari uchun xarajat lar	1256	0,7	2563	0,7	1307	0,0
Boshka ma`muriy sarf xarajatlar	9304	5,4	28795	7,8	19491	2,4

Jadvaldan kurinib turibdiki “SHoxrud” XJda ma`muriy xarajatlar utgan yilga nisbatan 194634 ming sumga kupaydi. Ma`muriy xarajatlarning asosiy qismini boshkaruv xodimlarining ish xakini tashkil kildi. YA`ni, ushbu xarajatlar yil boshida jami xarajatlarning 56.96 % ni tashkil kilgan bulsa ushbu kursatkich yil oxirida 61.35 %ni tashkil kildi va 126997 ming sumga kupaydi. Asosiy

fondlarning amortizatsiyasi yili boshida solishtirma vazni buyicha ikkinchi urinni egallagan bulsa, yil oxirida ushbu ko'rsatkich kamayib 10.47 % ni tashkil.

Korxonada innovatsion faoliyatga, ya'ni ilmiy tadqiqot ishlariga mablag' ajratilgan bulsada, ammo ularning xajmi juda kam. YA'ni korxonada 2009 yili ilmiy tadqiqot ishlariga ajratilgan mablagning xajmi 1256 ming sumni tashkil qilgan bulsa ushbu kursatkich 2010 yilda 1307 ming sumga kupaydi. Ammo ushbu xarajatlarning solishtirma vazni taxlil qilinayotgan yillarda uzgarmadi va 0.7 % ni tashkil qildi.

“Buxoro-sut” KK boshkaruv xarajatlari taxlili

Xarajatlar nomi	Utgan yil		Joriy yil		Farki	
	ming sum	Sol vazn %	ming sum	Sol vazn %	ming sum	Sol vazn %
Ma'muriy xarajatlar- jami	23821	100	18256	100	-5565	
shu jumladan					0	
Boshkaruv xrdimlari ish xaki	12256	51,45	9253	50,68	-3003	-0,8
xizmat safari xarajatlari					0	0,0
ijtimoiy sugurtana ajratma	3922	16,46	2961	16,22	-960,96	-0,2
Ma'muriy asosiy fondlar amortizatsiyasi	4256	17,87	4456	24,41	200	6,5
Ilmiy tadqiqot ishlari buyicha xarajatlar.	500	2,10	780	4,27	280	2,2
Boshka ma'muriy sarf xarajatlar	2887	12,12	806	4,42	-2081,04	-7,7

Jadvaldan kurinib turibdiki “Buxoro-sut” KKda ma'muriy xarajatlar utgan yilga nisbatan 5565 ming sumga kamaydi. Ma'muriy xarajatlarning asosiy qismini boshkaruv xodimlarining ish xakini tashkil kildi. YA'ni, ushbu xarajatlar yil boshida jami xarajatlarning 51.45 % ni tashkil kilgan bulsa ushbu kursatkich yil oxirida 50.68 %ni tashkil kildi va 3003 ming sumga kamaydi. Asosiy fondlarning amortizatsiyasi yili boshida solishtirma vazni buyicha ikkinchi urinni egallagan bulsa, yil oxirida ushbu ko'rsatkich kamayib 24,41 % ni tashkil qilayapti.

Ushbu korxonada ma'muriy xarajatlarning solishtirmam vazni oldingi taxlil iilingan korxonalarga nisbatan yshiori bulsada, Ushbu korxonada ilmiy tadiiiot ishlargiga ajratilgan eng kamini tashkil etadi.

at “Buxoro-sut” KKda ma`muriy xarajatlarning oldingi yillarga nisbatan kamaygan. Korxonada innovatsion faoliyatga, ya`ni ilmiy tadqiqot ishlariga mablag' ajratilgan bularada, ammo ularning xajmi juda kam. YA`ni korxonada 2009 yili ilmiy tadqiqot ishlariga ajratilgan mablagning xajmi 1256 ming summi tashkil qilgan bulara ushbu kursatkich 2010 yilda 1307 ming sumga kupaydi. Ammo ushbu xarajatlarning solishtirma vazni taxlil qilinayotgan yillarda uzgarmadi va 0.7 % ni tashkil qildi

III. Innovatsion faoliyatni davlat tomonidan boshqarishni takomillashtirish va innovatsion menejment funktsiyalaridan samarali foydalanish yo`llari.

2.1. Innovatsion faoliyatni davlat tomonidan boshqarishni takomillashtirishning asosiy yo`llari.

Bozor iqtisodiyotiga o`tish raqobatning rivojlanishi va iqtisodiyotda davlat rolining pasayishini ko`zda tutadi. SHu bilan bir vaqtda, faqat bozor tamoyillari asosidagina jamiyatning moddiy-texnika taraqqiyoti masalalarini davlatning aralashuvisiz amalga oshirish mumkin deb hisoblash xavfli yanglishishga olib keladi. Bir qator funktsiyalar, eng avvalo, ilmiy-texnika va investitsiya siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish davlat tomonidan tartibga solish ob`ekti bo`lib qolishi zarur.

Innovatsiya jarayonlarining yuqorida ko`rsatib o`tilgan tavsiflari, shuningdek, zamonaviy jamiyatda davlatning iqtisodiy va ijtimoiy o`rni innovatsiyalarni tartibga solish bo`yicha davlat organlari funktsiyalarini belgilab beradi. Ulardan eng muhimlari quyidagilardan iborat:

1) ***Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalarga mablag'larni to`plash.*** Zarur mablag'larni byudjet orqali qayta taqsimlashning umumiy mexanizmlarini amalga oshirish hisobiga hamda maxsus jamg`armalarni tashkil etish hisobiga to`plashga erishish mumkin. Ushbu funktsiya innovatsiya jarayonlarini faqat davlat mablag'lari hisobidan bevosita moliyalashtirish yo`li bilan emas, balki xususiy, aktsiyadorlik, aralash, jamoat, qo`shma (xalqaro) strukturalarda resurslarni to`plashga ko`maklashish yo`li bilan ham amalga oshirilishi mumkin. Davlat ham

moliyaviy mablag'larni, ham innovatsiyalarni amalga oshirish uchun talab etiladigan intellektual, moddiy-texnik resurslarni to'play oladi.

2) ***Innovatsiya faoliyatini muvofiqlashtirish.*** Davlat oldida innovatsiya jarayonlarining umumiy strategik yo'nalishlarini belgilash vazifasi turadi. Davlat bunga erishish uchun innovatsiyalarni amalga oshirishda turli institutlarning korporatsiyasi va o'zaro birgalikdagi harakatlariga ko'maklashadi. Davlat tuzilmalari innovatsiyalarning o'zaro qo'shilishini ta'minlaydigan yagona texnologik zanjir va innovatsiya bosqichlari bo'yicha vaqt jihatidan muvofiqlashtirish, innovatsiya jarayonlarining tsiklligini engillashtirish dolzab vazifa hisoblanadi.

3) ***Innovatsiyalarni rag'batlantirish.*** Bu erda raqobatni rag'batlantirish, shuningdek, innovatsiya jarayonlari ishtirokchilariga turli moliyaviy subsidiyalar va imtiyozlar berish asosiy o'rin egallaydi. Innovatsiya risklarining davlat tomonidan to'la yoki qisman sug'urlanishi katta ahamiyat kasb etadi. Davlat eskirgan mahsulot ishlab chiqargani yoki eski texnologiyalardan foydalangani uchun xo'jalik sub'ektlariga sanksiyalar joriy etish yo'li bilan "innovatsiya tazyiqini" o'tkaza oladi.

4) ***Innovatsiya jarayonlarining huquqiy bazasini yaratish.*** Jamiyatda va texnologiyalarda yuz berayotgan o'zgarishlarga muvofiq ravishda o'z vaqtida tuzatishlar kiritish imkoniyati va barqarorlikni mujassamlashtirgan zarur qonunchilikni shakllantirishning o'zigina emas, balki unga rioya qilinishini ta'minlovchi amaliy mexanizmlarni yaratish ham muhimdir. Ilmiy-texnik mahsulotni yaratuvchilar va innovatorlarning huquqlarini davlat tomonidan muhofazalash, ya'ni intellektual va sanoat mulki huquqlarini muhofaza qilish alohida o'rin egallaydi.

5) ***Innovatsiyalarni kadrlar bilan ta'minlash.*** Davlat o'quv muassasalari ta'lim dasturlarining mazmuni innovatsiyalar generatorlarining ham ijodiy salohiyatini, ham mutaxassislarning innovatsiyalarni o'zlashtirishini rivojlantirishga yordam beradigan bo'lishi zarur. Universal hamda maxsus bilimlarning, shuningdek, innovatsiyalarni tijoratlashtirish to'g'risidagi

tasavvurlarning mutanosibligiga erishishga intilish zarur. Insonning butun faol hayoti mobaynida doimiy ravishda yangi bilimlarni o`zlashtirishga intilish ko`nikmalarini shakllantirish muhimdir.

6) ***Ilmiy-innovatsiya infrastrukturasini shakllantirish.*** Davlat yangiliklarni tarqatishning asosiy kanallaridan biri bo`lgan axborot tizimlarining faoliyatini ta`minlab beradi. Davlat tuzilmalari innovatorlarga yuridik, amaliy maslahat va boshqa xizmatlarni ham ko`rsatadi. Davlat, shuningdek, innovatsiya sub`ektlari o`rtasida vositachi ham bo`lishi mumkin, u sheriklar izlab topishda, davlat kafolatlari ostida bitimlar tuzishda yordam beradi va hokazo.

7) ***Innovatsiya jarayonlarini institutsional ta`minlash.*** Bu erda, eng avvalo, davlat sektori tarmoqlarida (mudofaa, sog`liqni saqlash, ta`lim va hokazo) ITTKIlarni bajaruvchi va yangiliklarni amalga oshiruvchi davlat korxonalari va bo`linmalarini tashkil etishni ajratib ko`rsatish mumkin. Davlat, shuningdek, iqtisodiyotda innovatsiyalarni shaklllantirish va joriy etish nuqtai-nazaridan eng samarali bo`lgan tashkiliy tuzilmalar (yirik korporatsiyalar, kichik biznes va boshqalar) ni keng tarqalishiga ko`maklashadi.

Davlat siyosatining maqsadlarini belgilash ushbu siyosatni amalga oshirish tamoyillari va mexanizmiga asoslanadi. *Quyidagilar ilmiy va innovatsiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy tamoyillariga kiradi:*

- ilmiy va ilmiy-texnik ijodiyotning erkinligi;
- intelektual mulkning huquqiy muhofazasi;
- ilmiy, ilmiy-texnik faoliyat va ta`lim integratsiyasi;
- fan va texnika sohasida raqobatni qo`llab-quvvatlash;
- resurslarni ilmiy taraqqiyotning ustuvor yo`nalishlariga to`plash;
- ilmiy, ilmiy-texnik va innovatsiya faoliyatida amaliy faollikni rag`batlantirish;
- xalqaro ilmiy innovatsiya hamkorligini rivojlantirish.

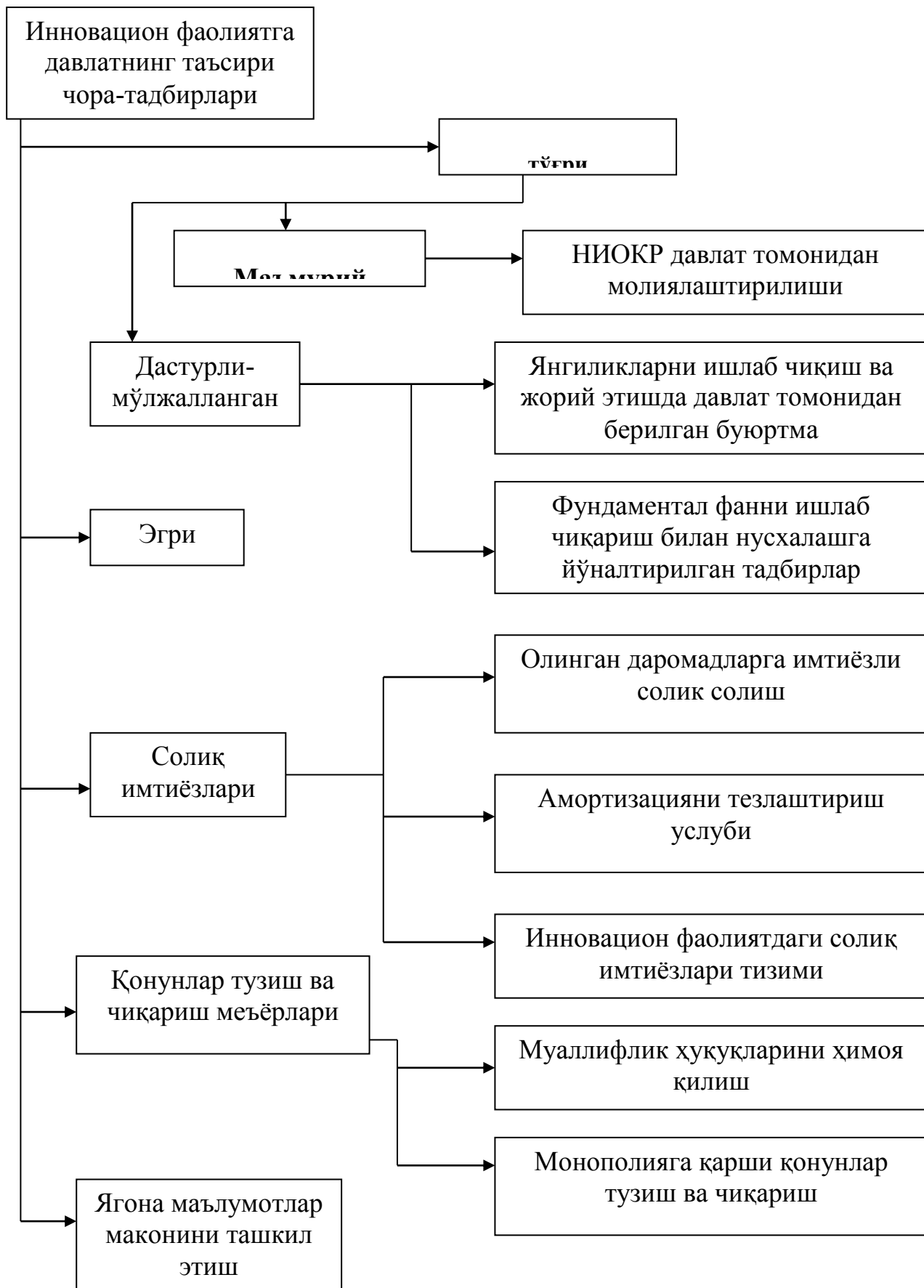
O`zbekistonda iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish sharoitida davlatning ilmiy-texnologik taraqqiyot sohasida innovatsion va investitsion faoliyat uchun zarur iqtisodiy imkoniyatlar yaratish o`z tarkibiga soliq, moliyaviy, amortizatsion,

kredit va bojxona siyosati kabilarni qamrab oluvchi bilvosita tartibga solishni amalga oshirish davlatning asosiy vazifalaridan hisoblanadi.

Davlat tomonidan ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlarini rag'batlantirish zarurati fan va innovatsion jarayonlarning iqtisodiy o'sish va milliy sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirishning asosiy omili ekanligi, hamda yangi ishchi o'rinlari yaratish manbai ekanligi bilan izohlanadi.

Tadbirkorlik faoliyati uchun iqtisodiy sharoitlar shakllanishi bilan bog'liq innovatsion faollikni rag'batlantirishning bilvosita tadbirlaridan biri – bu tadbirkorlarga mablag' va resurslarning sezilarli qismini innovatsion jarayonlarga yo'naltirishga imkon beruvchi soliq va

Innovatsion faoliyatning davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi

Davlat tomonidan innovatsion faoliyatni tartibga solishning **tashkiliy omillari** quyidagilardan iborat:

- Respublika miqyosidagi va hududiy innovatsion dasturlarga kiritilgan innovatsion loyihalarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash;
- innovatsion infrastruktura taraqqiyotiga ko'maklashish;
- innovatsion faoliyatda kadrlar masalasini qo'llab-quvvatlash;
- innovatsion faoliyatni amalga oshiruvchi kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish;
- innovatsion faoliyatni informatsion qo'llab-quvvatlash, jumladan, innovatsion sohada davlat siyosatining jihatlari to'g'risidagi axborotlar, tugallangan ilmiy-texnik tadqiqot to'g'risidagi ma'lumotlarni, bajariladigan va tugallangan innovatsion loyihalar va dasturlar to'g'risidagi ma'lumotlar olish borasida erkinlikni ta'minlash.

Innovatsion faoliyatni davlat tomonidan tartibga solishning **moliyaviy omillariga** quyidagilar kiradi:

1. Sof foydaning investitsiya uchun yo'naltirilgan qismini foyda imtiyozini soliqqa tortish. Ushbu taklif korxonalarning foyda uchun to'laydigan soligini dastlabki davrlarda kamaytirsada, keyinchalik innovatsion faoliyat natijasida olinadigan qo'shimcha foyda orqali oldin to'lanmagan foizlarni qoplab ketadi. Bundan tashqari ushbu tadbir natijasida, ko'pchilik hollarda qo'shimcha ish joylari tashkil etiladi va bu esa katta ijtimoiy samaraga ega.
2. Tezlashtirilgan amortizatsiya ajratmasini joriy qilish. Ma'lumki, korxonalarda investitsiyaning asosiy manbailaridan biri-bu amortizatsiya ajratmasidir. Ushbu taklifga asosan korxonalarga amortizatsiya ajratmasi normalarini ko'paytirishga ruxsat berilishi lozim. Buning natijasida ishlab chiqarishni rivojlantirishga yo'naltiriladigan amortizatsiya ajratmasi ulushini ko'paytiradi. Bu esa o'z navbatida korxonada mavjud mashina va dastgohlarni qisqa davrlarda yangi, zamonaviy texnikalar bilan almashtirishga imkon yaratadi.

3. Investitsion loyihalarni joriy qilish natijasida ishlab chiqaraladigan mahsulotni soliqqa tortishda imtiyozlar berish lozim. Hozirgi davrda innovatsion loyihalarni joriy qilish natijasida ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning ishlab chiqarish va sotish xarajatlari doimiy pavishda ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning tannarxiga nisbatan yuqori bo`ladi. Bu esa korxonalarning kerakli miqdorda foyda olishini ta`minlamaydi., shuning uchun, innovatsion faoliyat natijasida olinadigan foydaga 1-2 yil foyda solig'i olinmasa korxonalarni yangi mahsulotlar ishlab chiqarishga qiziqtirar edi.
4. Xorijdan olib kelingan mashina va dastgohlarga mulk solig'i to`lashda imtiyozlar berish. Chunki hozirgi vaqtda ushbu soliq stavkasi 3,5 %ni tashkil qiladi va ko`pchilik iqtisodiyot sohasidagi olimlarning fikricha juda yuqori.

Xorijiy investorlarga davlat tomonidan kafolatni kuchaytirish. Chunki hozirgi vaqtda xorijiy moliyaviy institutlar umumiy investitsiyalar qarz oluvchining ulushi kamida 50 % bo`lsagina kredit ajratadi, ammo ko`pchilik oziq-ovqat korxonasining 50 %ni to`lash imkoniyati yo`q. SHuning uchun oziq-ovqat sanoatining iqtisodiyotdagi o`rni hisobga olib xorijiy investorlarga davlat tomonidan investitsiyalarni qaytarib berishni kafolatlashni takomillashtirish maqsadga muvofiq bo`lar edi

3.2. Korxonalarda innovatsion funktsiyalaridan samarali foydalanish yullari.

Jaxon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi sharoitida korxonalarning innovatsion faoliyatini yanada kuchaytirishni va innovatsion menejment funktsiyalaridan yanada samarali foydalanishni talab qiladi. Buesa o`z navbatida korxonaning innovatsion strategiyasini ishlab chiqishni talab qiladi.

Korxonaning innovatsion strategiyasini ishlab chiqish va tadbiq etish jarayoni o`zida bajarilishi lozim bo`lgan loyihalarning barchasini birlashgan va tizimlashtirilgan, tegishli dastur bilan ta`minlangan bo`lsa samarali hisoblanadi. SHuning uchun ushbu strategik dasturlarning shakllanishi va bajarilishida

qo'llanuvchi eng muhim va asosiy usullar bo'lib prognozlashtirish va analitik usullar hisoblanadi. Bu usullar shuningdek, al'ternativ loyihalarni yoki muayyan bir loyiha variantlarini tanlab olish zarurati tug'ilganda, alohida innovatsion loyihalarni tayyorlash jarayonida qo'llanishi mumkin.

Prognozli-analitik usullar yordamida quyidagilar bajarilishi mumkin:

- 1) Korxona tashqi muhitining o'zgarishi va rivojlanishini oldindan aytish;
- 2) Innovatsion sohada korxonalarga sezilarli darajada ta'sir eta oladigan tashqi va ichki omil va shartlarni aniqlash;
- 3) Tegishli dastur va rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqish;
- 4) Tanlab olinadigan strategiyalardan vujudga kelishi mumkin bo'lgan oqibat va natijalarni baholash.

Ko'rib chiqilgan usullar, odatda, majmualiy innovatsion dasturlarni ishlab chiqishda foydalaniladi. Bevosita dasturni tuzishga kirishishdan oldin, bir qator nazariy masalalar ustida ishlash kerak.

Innovatsion strategiyaning yo'nalishidan kelib chiqqan holda, dasturning perspektiv maqsadlari aniqlanadi. Bu maqsadlar ob'ektning innovatsion rivojlanishning muammolarini echishni ko'zlaydi. Muammolarni echishning asosiy bosqichlarini belgilab olish va shu asosda mavjud resurs va mablag'larni taksimlash kerak. SHunday qilib, kompleksli innovatsion dastur ishlab chiqishning birinchi navbatdagi masalasi maqsadlarni shakllantirishdan iborat.

Keyinchalik dasturning faoliyat sohasi aniqlanadi. Mavjud amaliyot shuni ko'rsatadiki, hozirda amalda qo'llaniluvchi ko'pgina dasturlarda ishlab chiqarishga yangi innovatsiyalarni kiritish bilan cheklanib, deyarli yangi texnikaning ekspluatatsion davriga e'tibor qaratilmaydi. SHunday qilib, yangilik kiritishdan kutiladigan samara deyarli bo'lmaydi. SHuning uchun dasturlar innovatsion tsiklning barcha bosqichlarini o'z ichiga olishi maqsadga muvofiq.

Yana bir muhim jihat shundan iboratki, dasturning muddatini aniqlashtirish kerak. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, kompleksli innovatsion dastur uchun optimal muddat, echilayotgan masalalar ko'lamiga bog'liq holda, ikki yildan besh yilgacha bo'lishi mumkin. Shuning bilan birga, shu masalalarni echish ustidan nazorat qilish

imkoniyatini yaratish uchun, echimning asosiy bosqichlarini belgilab olish va alohida loyihalarning bajarilishi oraliq muddatlarini aniq ko'rsatish kerak. Bu o'z navbatida, olib borilayotgan ishlab chiqarish va izlanishlarni o'z vaqtida baholash va so'nggi natijalarga ta'sir eta oladigan to'xtatishlarni to'g'rilashga imkon beradi.

Korxona rivojlanishining kompleksli (majmuaviy) innovatsion dasturini shakllantirishning keyingi muammosi bu kerakli resurslar bazasini yaratish bilan bog'liq. Tajriba shuni ko'rsatadiki, resurslarga bo'lgan ehtiyoj dasturning o'zida aks ettirilishi kerak, buning uchun loyihalar uchun resurslar bilan ta'minlanganlik bo'yicha alohida bo'limni ishlab chiqish lozim. Bu resurslar bazasi va uning ichki tuzilishi to'g'risida ma'lumotlarni olish, shuningdek noishlab chiqarish xarajatlardan saqlanish va innovatsion jarayonlarni ta'minlash uchun rezervlarni aniqlash uchun imkoniyat yaratadi.

Va nixoyat, kompleksli innovatsion dastur o'zining tarkibi va yo'nalishi bo'yicha, boshqa umumkorporativ darajadagi dasturli hujjatlar bilan mos kelishi kerak, bu korxonaning iqtisodiy strategiyasining masalalari va maqsadlarini amalga oshirish uchun kerak bo'ladi.

Korxonaning innovatsion faoliyatini boshqarish mexanizmining mavjud amaliyoti shuni ko'rsatadiki, innovatsion strategiyaning amalga oshirilishi uchun kompleksli dasturni ishlab chiqish jarayoni, bir qator bosqichlarning bo'lishini taqozo etadi. Strategiyaning amalga oshirish jarayonida bu bosqichlar ketma-ketligiga e'tibor qaratmaslik, oxir-oqibat innovatsiyalarning boshqarilish mexanizmining buzilishiga olib keladi.

Bu dasturning asosiy qismi, oliy rahbariyat qarori bilan tashkiliy-tayyorlov ishlar majmuini olib borishdan iborat. Buning uchun ishlab chiqarish va potentsial (ushbu sohada mavjud muammolar) rivojlanish innovatsion darajasining asosiy xarakteristikalarini aniqlash va baholashni, asosiy innovatsion bo'limga o'tkazish uchun maxsus vazifa shakllantiriladi. Bu axborot quyidagilar uchun dastur bo'lib xizmat qiladi: dasturni ishlab chiqish; aniqlanayotgan prioritetlardagi ishlab chiqarish rivojlanishi istiqbollarinining tahlili, dastur tuzilishini ishlab chiqish uchun tashkiliy-uslubiy bazani yaratish va taklif qilinayotgan loyihalar bo'yicha

baholovchi ko`rsatkichlar tizimini yaratish va boshqalar. Berilgan dastlabki vazifa bilan parallel ravishda, dastur tadbirlari bajarilishining grafiklari ishlab chiqariladi. Bundan keyingi tayyorlangan hujjatlar oliy rahbariyat tomonidan ko`rib chiqiladi va tasdiqlanadi, shuningdek boshqa bo`limlar bilan muvofiqlashtiriladi, shuningdek, kerak bo`lsa, dasturga tegishli o`zgarish va qo`shimchalar kiritiladi.

SHunday qilib, korxona innovatsion jarayonini barcha ishtirokchilarining manfaatlari real tarzda inobatga olinadi. Innovatsion faoliyat boshqaruvi tamoyilining nazariy hamda amaliy aspektlari ishlab chiqilgandan so`ng, u rasmiy ravishda bosh innovatsion guruxga taqdim etiladi.

Ushbu tartibda ishlab chiqilgan dasturning oxirgi varianti korxonaning innovatsion rivojlanishining asosiy vazifalarining echimi va bu vazifalarning bajarilishini baholovchi ko`rsatkichlar tizimi bo`yicha konkret loyiha va tadbirlarni o`zida mujassamlashtiruvchi bo`limlar muvofiqligidan iborat. Dastur tarkibi va maqsadlari to`g`risida umumiy ma`lumotlarni, dastur boshlang`ich bo`limida ko`rish mumkin. Bunda ob`ektning asosiy muammolari, rivojlanish istiqbollari, bunga erishish yo`llari ifodalangan. Bu bo`lim o`z ichiga barcha bo`limlarning miqdoriy ko`rsatkichlarini, shuningdek resurslar bilan ta`minlanganlik xarakteristikallari va dasturni amalga oshirish natijalarini oladi.

Dasturning boshqa bo`limlari qat`iylashtirilmagan bo`lib, u yoki bu ishlab chiqaruvchining innovatsion strategiyasining aniq vazifa va yo`nalishlarini o`z ichiga olishi mumkin. Bizning fikrimizcha, bu bo`limlar tarkibiy jihatdan quyidagi qismlardan iborat bo`lishi kerak:

- 1) Innovatsion salohiyatdan foydalanish va rivojlanish;
- 2) Xodimlar kasb mahoratini oshirish, ularni qayta tayyorlash, malakasini oshirish;
- 3) Bo`limlarning funktsional o`zaro aloqadorligini ta`minlash;
- 4) Ishlab chiqarish apparatidan foydalanish samaradorligini oshirish;
- 5) Korxona va innovatsion jarayonlar boshqaruvini mukammallashtirish;
- 6) Axborot bazasini mukammallashtirish;

7) Innovatsion faoliyatning ekologik, ijtimoiy xavfsizligi;

8) Resurslar bilan ta'minlanganlik va moliyaviy manbalar;

9) Bajaruvchilar birinchi ko'rsatilgan bo'limda fundamental izlanishlar va korxona boshqaruvi innovatsion strategiyasini amalga oshirish bo'yicha o'tkazilayotgan loyiha birlashtiriladi. SHuningdek, bu erda kadrlar, fondlar, mablag'larning loyihalar bo'yicha ratsional taqsimlanish masalalari ko'rib chiqiladi.

4.Sanoat korxonalarida xayot xavfsizligi va mexnat muxofazasi tadbirlari.

4.1 Korxonada ish jarayonida mexnat muxofazasini ta'minlash.

Mexnat muxofazasi ish jarayonida insonning mexnat kobiliyatini, sogligini va xavfsizligini ta'minlash uchun yunaltirilgan majmuasi, sotsial iktisodiy, tashkiliy, texnik, gigienik, profilaktik tadbirlarni uz ichiga kamrab olgan.

Xar bir raxbar va muxandisning Uzbekiston Respublikasi «Mexnatni muxofaza qilish tugrisida» gi Konuniga amal qilish, ishlab chikarish xavfsizligi masalalarini tugri xal etishda raxbarlarning ushbu konundan tugri foydalana olishlari asos buladi.

Tashkilotlarda mexnat xavfsizligiga doir barcha karor va xujjatlarni taxlil qilish, kelgusida mexnat xavfsizligi darajasini kutarish, ish yuritishda texnika xavfsizligi mashgulotlarini utkazish, mexnat muxofazasi ishlarini tashkil etish, ukuv yurtlari ukuvchilari, ukituvchilari, talabalari, xizmatchi va ishchilari urtasida shikastlanish ning oldini olish xamda davlat standarti masalalari talablariga rioya etish maksadida «Mexnatni muxofaza qilish tugrisida» Konun kabul kilingan. Bu konun asoslari mazmun jixatdan juda keng kamrovli bulib, uz tarkibida jamoa shartnomasi, mexnat shartnomasi, kadrlar tayyorlash va malakasini oshirish, mexnat intizomi, ayollar va bolalar mexnati ijtimoiy ximoya xamda boshka masalalarining mujassamlashtirgan.

«Mexnatni muxofaza qilish tugrisida»gi Konun asosida ishlab chikarishdagi inson sogligi uchun zararli bulgan omillarni bartaraf qilish baxtsiz

xodisalarni oldini olish va ish joylarining sanitariya – gigienik jixatdan konikarli xolatda bulishi uchun barcha zarur chora – tadbirlarni kurish ma`suliyatini ma`muriyat zimmasiga yuklatilganligin kursatib utilgan. Kasbiy zararliklar mavjud bulgan xududlarda mexnat kiladigan ishchilar uchun kiskartirilgan ish kuni kushimcha dam olish kunlari joriy etilishi, zararli ish joylarida ishlaganlarga, ya`ni juda issik xaroratli, sovuk, zax va soglik uchun zararli sharoitda mexnat kilayotganlar uchun maxsus ustama xak xamda ximoya kiyimlari berilishini kuzda tutadi. Kasbiy kasalliklarning oldini olish, ishchilarning sogligini mustaxkamlash maksadida ularni urnatilgan tartib asosida sut va parhez taomlar bilan ta`minlash joriy etilgan.

Ishlab chikarish korxonalarida Mexnat Kodeksi va mexnatni muxofaza kilish tugrisidagi me`yorlarni buzishda ayblangan raxbarlar shaxslar ma`muriy moddiy va jinoiy javobgarlikka tortiladi. Ma`mu riy javobgarlik – xodimga xayfsan berish, ishdan chetlashtirish, urtacha oylik ish xakining 20 % dan ortik bulmagan mikdorda jarima solish va mexnat shartnomasini bekor kilishdan iborat. Moddiy javobgarlik esa «Mexnatni muxofaza kilish tugrisida» gi Konunni buzgan shaxslarni nazorat tashkilotlari tomonidan belgilangan mikdorda jarima tulashga yoki keltirilgan moddiy zararni koplashga majbur kilishdan iborat. «Mexnatni muxofaza kilish tugrisida» gi Konunni buzish baxtsizlik yoki ulimga sabab bulsa, aybdor shaxslar belgilangan tartibda jinoiy javobgarlikka tortiladi.

Xotin – kizlar erkaklar bilan teng xukukli bulib, ular davlat, xujalik, madaniy va jamoat ishlarida faol katnashish imkoniyatiga ega. Mexnat Kodeksida xotin – kizlarning fiziologiyasi va onalikni ximoya kilish xisobga olinib ularning mexnatini muxofaza kilish belgilangan. Ogir va organizm uchun zararli ishlarda ayollarning mexnat kilishiga yul kuymaydi.

Mexnat Kodeksida usmirlar mexnatiga aloxida e`tibor beril gan 18 yoshga tulmagan yigit kizlarni ishga kabul kilishda ularning xoxishiga karab, yilning istalgan vaktida bir oylik mexnat ta`tili berilish belgilangan. Usmirlar fabrika, zavod ksaba kumitalari kushimcha ishlarni bajarishga jalb kilinmaydi. Ular tibbiy

kurikdan majburiy utkazib turiladi. Agar usmirlarni bajarayotgan yumushlari ularning sogligiga ta'sir kilayotganini sezilsa u xolda shifokor maslaxati va tegishli xujjatga asosan boshka ishga utkaziladi.

4.2.Korxonada sanitariya nazorati va yongin xavfining oldini olish choralari.

Sanitariya nazorati. Sanoat korxonalarida davlat sanitariya nazoratini Uzbekiston Respublikasi Soglikni saklash vazirligining sanitariya – epidemiologiya xizmati xodimlari olib boradi. Ularning asosiy vazifasi tashki muxitni sanoatning zararli chikindilari bilan ifloslanishining, sanoat korxonalarida ishlovchilar kasallanishining oldini olishga karatilgan chora – tadbirlarni amalga oshirishda ularga amaliy yordam kursatish belgilab kuyilgan.

Sanitariya – epidemiologiya stantsiyalarining vakillari kapital kurilish ob`ektlarini kabul kilishda katnashadi, kasbiy zaxarlanish va kasallanishlari tekshiradi, korxona ma`muriyati bilan birgalikda bu kasalliklarni yukotish chora – tadbirlarini kuradi. Suv xavzalaridan tugri foydalanish va tashlandik suvlarning suv xavzalariga kushilishi masalalari bilan Soglikni saklash vazirligi Bosh sanitariya - epide miologiya boshkarmasining maxalliy sanitariya – epidemiologiya stantsiyalari shugullanadi.

Sanoatda va konchilikda ishlarning bexatar olib borilishini nazorat kilish agentligi («Uzsanoatkontexnazorat» agentligi) respublika davlat boshkaruv, nazorat kilish va tekshirish organi xisobla nadi, uz faoliyatida Uzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga, Uzbekis ton Respublikasi Prezidentining Farmonlari va Farmoyishlariga, Oliy Majlis Konunlariga, Vazirlar Maxkamasining karorlari va farmo yishlariga amal kiladi. U texnologik me`yorlarning buzilmasligini, shu ningdek, xavfsizlik texnikasining koida va kursatmalariga rioya kilinayotganligini kuzatib boradi.

Bundan tashkari, bu organ bosim ostida ishlaydigan bug kozonlari va idishlarining xolatini, suv isitish kozonlarining issik suv va par beradigan kuvurlar, lok kutaruvchi kranlar, liftlar, ekskala torlar va odamlarni tashiydigan osma arkon yullarining xoltaini kuzatadi xamda koidalar buzilmayotganligini tekshirib turadi.

«Uzsanoatkontexnazorat» sanoat korxonalaridagi kozon, agregatlar, kutarish kurilmalarini tekshirib, ishlashi uchun ruxsat beradi va ularni ruyxatga oladi. U kapital kurilish ob`ektlarini kabul kilib olishda va korxonada yangi uskunalarni foydalanish uchun kabul kilishda, nazorat ostidagi ob`ektda buladigan baxtsiz xodisalar sabablarini aniklashda katnashadi.

YOngin xavfsizligi oldini olish nazorat organi. YOngin xavfsizligi nazorati Respublika Ichki ishlar vazirligining yongindan muxofaza kilish Bosh boshkarmasi va maxalliy organlar zimmasiga yuklatilgan.

Maxalliy boshkaruv organlari va yongindan muxofaza kilish bulimlari xamda yonginga karshi kurashuvchi kismalar, uzlari xizmat kursatadigan sanoat korxonalarining xamma ob`ektlarida yonginga karshi chora – tadbirlarning bajarilishini, yonginga karshi kurash olib boruvchi xizmatchilarning tayyorligini, korxonadagi yonginni uchirish vositala rining ishga yarokliligini va yangi ishlab chikarish korxonalarini loyilaganda yongin xavfsizligiga rioya kilinayotganligini kuzatish yuli bilan nazorat kilib boradi. YOngin chikmasligi choralirini kurish vazifasi xodimlar zimmasiga yuklatilgan.

Energetika nazorati. Davlat energetika nazorati Uzbekiston Respublikasi energetika va elektlashtirish vazirligining tegishli organlari tomonidan amalga oshiriladi. Uning asosiy vazifasi elektrostantsiyalarni, elektr va issiklik kurilmalarining texnik xolatini va ularda xavfsiz xizmat kursatishni nazorat kilib turishdan iborat. energetika nazorati elektr kuvvatidan tugri foydalanilayotganligini va elektnligini va elektr texnik xolatini kuzatib boradi.

YOngin sanoat korxonalari, xalk xujaligining barcha tarmoklarida yuz berib, etkazadigan zarari jixatidan tabiiy ofatlariga tenglashishi mumkin bulgan

xodisa xisoblanadi. Ular katta moddiy zarar keltirishi bilan birga ogir baxtsiz xodisalarga: zaxarlanish, kuyish xamda kishilar xalokatiga sabab bulishi mumkin.

YOnginga karshi kurash ishlari davlat miqyosida amalga oshiri ladi. YOngin xavfsizligini ta`minlash, uning rivojlanib, tarkalib ketmasligi chora – tadbirlarini oldindan kurish, unga karshi samarali ku rash olib borish yonginni uchirishda kullaniladigan birlamchi vositalardan tugri foydalanishga karatilgan.

Murakkab oksidlanish jarayonida yonuvchi moddalardagi bir moddaning ikkinchi moddaga aylanishi okibatida katta mikdorda issiklik va nurlanish ajralishi bilan kechadigan xolatga **yonish** deb tushuniladi. YOnginga asosan uch omil: yonuvchi modda, yondiruvchi muxit, kizdirish jarayoni sabab buladi.

YOnish jarayoni, asosan, ikki xil bulishi mumkin. Birinchisidan, kattik jismlar yonish jarayonida xavo muxitidan ajralgan xolda buladi. Bunday yonish xavo xarorati natijasida yonish zonasini kislorod bilan ta`minlanganligi uchun diffuziyali yonish deyiladi, uni yogoch, kumir va boshka moddalar yonganda kuzatish mumkin. YOnishning ikkinchi xili yonuvchi gazlar va suyukliklarning parlari, yonuvchi moddalarning changlari xavo bilan aralashgan xolatdagi yonishi bulib, u kinetik yonish deb yuritiladi. Bunday yonish xajmli yonish jarayonida utadi.

YOnish tezligi modda tuyinganligiga, xarakatiga boglik buladi. Agar bunday yonish yopik xajmlarda yoki idishlarda bulsa, portlash xodisasi ruy beradi.

X U L O S A

Innovatsiyalar muhim iqtisodiy komponent hisoblanib, iqtisodiyotda tarkibiy o'zgarishlarni rivojlantirishda, korxonaning doimiy faoliyat yuritishi va iqtisodiy o'sishida katta rol o'ynaydi.

Ushbu dissertatsiya ishining birin bulimida innovatsiyalarning mohiyati, innovatsion menejment funktsiyalari, innovatsion faoliyatni davlat tomonidan boshqarishning jaxon tajribalari o'rganildi.

Bitiruv malakaviy ishi Buxoro viloyati misolida bajarildi. Bitiruv malakaviy ishining ikkinchi bobida Buxoro viloyatining mikroiqtisodiy ko'rsatkichlari tahlil qilindi.

Taxlil shuni kursatdiki, viloyatda yalpi xududiy maxsulot 2010 yilda oljingi yillalar nisbatan tez su'ratlar bilan kupayib bormokda YA'ni, YAXM 2010 yili 2008 yilga gisbatan 43,4 yoki 626,1 mlrd sumga, 2009 yilga nisbatan esa 31,2 %ga yoki 491,9 mlrd sumna kupayganligini aniqlandi. Sanoat ishlab chikarish xajmi 2010 yilda oldingi yillarga nisbatan maxsulot ishlab chikarish kupaygan, ularning usish su'rati YAXM nisbatan past. Buxoro viloyatida kishlok xujalik maxsulotlarining xajmi xam oldingi yillarga nisbatan kupayganligini aniklandi. YA'ni kishlok xujalik maxsulotlarini ishlab chikarish xadmi 2008 yilga nisbatan 96,2 va 2009 yilga nisbatan 28 %ga kupayganligi aniqlandi.. Taxlil kilinayotgan yillarda kapital kuyilmalar, chakana savdo aylanmasi, xizmatlar xajmi xam oldingi yillarga nisbatan kupaydi.

Ushbu bulimda tarmoklarning viloyat YAXM dagi solishtirma vazni taxlil qilindi. Bu erda birinchi o'rinni xizmat soxasi egallab turibdi. Txlil shuni kursatdiki 2010 yilda uning solishtirma vazni 30,6 % ni tashkil qilgan. Va bu ko'rsatkich 2008 yilga nisbatan 3 va 2009 yilga nisbatan esa 0,7 punktga yuqori.

Keyingi o'rinni ishlab chikarishning boshqa turlari egallab turibdi. YA'ni, ishlab chikarishning boshqa turlarining YAXM dagi solishtirma vazni 2010 yilda

19,5 % tashkil qilgan bo`lib, ushbu ko`rsatkich 2008 yilga nisbatan 7,4 va 2009 yilga nisbatan 0,7 punktga ko`paydi va bu ijoyib holdir.

2010 yil natijalari bo`yicha uchunchi o`rinni sanoat egallab turibdi. YA`ni, 2010 yil sanoat mahsulotlarining YAXMdagi ulushi 13,2 % ni tashkil qilayati, ammo ushbu ko`rsatkich 2008 yilga nibatan 0,2 va 2009 yilga nisbatan esa 0,1 punktga kamaygan.

Ushbu bo`limda biz turli tarmoklarga karish korxonalarining rivoshtlanishini taxlil qildik.

Biz taxlil kilish oziq ovqat sanoatining turli tarmoqlariga tegishli turtta korxonani tanlab oldik. Ularga quyidagilar kiradi: «Buxoro-dong`» HJ, «SHoxrud» HJ va «Buxoro-sut» QQ

Ushbu korxonalar ichida maxsulot ishlab chiqarish va sotish xajmi buyicha eng yirigi «Buxoro- don» xissadorlik jamiyatidir.

Ushbu korxonada maxsulot xarakatdagi baxolarda 2010 yili 2008 yilga nisbatan 18107,95 mln sumga eki 134,5 % ga , 2009 yilga nisbatan esa 11702,77 mln sumga eki 58,9 %ga kupaydi. Ttovar maxsulot solishtirma baxolarda esa 2010 yili 2008 yilga nisbatan 27,5% ga eki 7089,028 mln sumga kupaygan bulsa , 2009 yilga nisbatan esa 13,2 % ga eki 3827,393mln sumga kupaydi. Taxlil kilayotgan yillarda natural ifodada maxsulot ishlab chikarish xajmida bir kator uzgarishlar ruy berdi, ya`ni korxonada un ishlab chikarish 2010 yili 2008 yilga nisbatan 5191 tonnaga, 2009 yilga nisbatan esa 8639 tonnaga oshdi.

SHoxrud` XJda xam tovar maxsulot solishtirma baxolarda yildan yilga kupayib bormokda. YA`ni, tovar maxsulot solishtirmada baxolarda 2010 yili 2008 yilga nisbatan 121,244 mln sumga eki 2,27 % ga , 2009 yilga nisbatan esa 562,235 mln sumga eki 9,4 %ga kamaydi. Tovar maxsulot xarakatdagi baxolarda esa 2008 yilga nisbatan 98 % ga eki 3067,26 mln sumga , 2009 yilga nisbatan esa 59 % ga eki 2300 mln sumga kupaydi..

- soliq solishga imtiyozlarni kiritgan holda sanoat kompleksi korxonalari ishtirokida tadbirkorlik assotsiatsiyalari miqyosida sug`urta fondlarini rivojlantirishni rag`batlantirish chora-tadbirlarini ishlab chiqish;

- sug'urta kompaniyalari faoliyati ustidan davlat nazoratini kuchaytirish, shu o'rinda litsenziyalashtirish va xizmat sohasini kengaytirishni umumiy baholashni qayta ko'rib chiqish;

- aniq innovatsion loyihalarni amalga oshirish borasida sanoat majmuasi korxonalari va sug'urta kompaniyalarining o'zaro hamkorlik dasturlarini ishlab chiqish, bunda tomonlar uchun qulay sharoitlar, tomonlarga ekspertlarning maslahatlarini berish va ishlar bajarilishini nazorat qilish ko'zda tutilishi kerak;

- innovatsion dastur va loyihalarda ishtirok etish uchun sug'urta kompaniyalarini tiklash usullarini ishlab chiqish;

- sanoat korxonalarining sug'urta firmalari bilan birgalikda innovatsion loyihalarini amalga oshirish sxemalarini ishlab chiqish.

Sanoat korxonalarida innovatsion jozibadorlikni ta'minlash maqsadida:

- sanoat korxonalarida innovatsion jozibadorlikni oshirib borish maqsadida kompleks davlat dasturlarini ishlab chiqish. Uning asosiy yo'nalishlari sanoat sub'ektlarining innovatsion potentsialining umumiy bahosi va innovatsion faollikning ichki omillarini yaxshilash bo'lishi kerak;

- sanoat korxonalarining innovatsion jozibadorligini baholashning usullarini ishlab chiqish va unga asosan har kungi reyting natijalarini bosib chiqarish;

- milliy iqtisodiyot korxonalari uchun innovatsion dasturlarni davlat – tijorat moliyalashtirishni yanada kengaytirish;

- innovatsion dasturlar bozorini tanlov asosida tashkil qilish.

Innovatsion sub'ektlari bilan iqtisodiy jarayon ishtirokchilarining mikroiqtisodiy ko'lamda birgalikdagi faoliyatini yaxshilash maqsadida quyidagilarni amalga oshirish lozim:

- sanoat korxonalarini davlat sertifikatsiyasini ularning moddiy va nomoddiy aktivlar holatini va faoliyatining tashkil qilinganligini bir xil mezon va parametrlar asosida tashkil qilish;

- korxonalarning ishonchlilik darajasini baholash uchun maxsus hujjatlarlarni tuzish, bunda korxonalarni hamkor sifatida ularning bozor

sharoitlarida tashkiliy – moddiy shakllari va faoliyat yuritishi samaradorligi va hayot tsikli tavsifini inobatga olish;

- iqtisodiy jarayonlar ishtirokchilari uchun ularning institutsional va innovatsion sohalarda o'z-o'zini moslashtira olishlarini ta'minlash maqsadida uslubiy tavsiyanomalar ishlab chiqish;

- differentsial soliq stavkalari va bojxona tariflari, imtiyozlar va soliq chegirmalarini korxonalarning firma hayot tsiklining u yoki bu bosqichidagi holatiga qarab qo'llash.

Foydalingan adabiyotlar ro'yxati.

1. Barga V. Rol' gosudarstva v rinochnom xozyaystve. «Mirovaya ekonomika i mejdunarodnie otnosheniya», N 10, 1992 g.
2. Buranova M. "Investitsionnie vozmojnosti predpriyatij". T. Rinok, den'gi i kredit. № 5. 2002, s.41.
3. Vol'skiy A. Innovatsionniy faktor obespecheniya ustoychivogo ekonomicheskogo. "Voprosi ekonomike", N 1, 1999 g. N 9-10, 1998
4. Voldachek. Strategiya upravleniya innovatsiyami M., ekonomika, 1989.
5. Vorpaev V.I. «Upravlenie proektami v Rossii», M., 1995.
6. Gavrilov A. Kadrovoe obespechenie innovatsionnogo mexanizma upravleniya ekonomikey // Ekonomist. 1999. - №4.
7. Gaponenko I. Innovatsii i innovatsionnaya politika na etape perexoda texnologicheskomu poryadku // Voprosi ekonomike, 1997, №9.
8. Gerchikov V.I. Vospriyatie zapadnix upravlencheskix innovatsiy rossiyskim biznesom // EKO.-1999.-№10.
9. Goxberg L. Natsional'naya innovatsionnaya sistema Rossii vnovoy ekonomike, «Voprosi ekonomike», № 3, 2003 g.
10. Gulyamov R. Stabilizatsiya i ekonomicheskoy rost v strannix s perexodnoy ekonomikoy. «Rinok, den'gi i kredit», № 9-10, 1998 g.
11. Gulyamov R., Axmetov X. Venchurnie investitsii i progress. T. «Rinok, den'gi i kredit». № 4, 2002 g.
12. Davidova I. Priglasenie v texnopark. / Evraziya. – M., 1997, №6.
13. Dejina I. Finansirovanie Rossiyskoy nauke: novie formi i mexanizmi // Voprosi ekonomike, 1996, №10.
14. Dolan e.Dj., Lindsey D. Mikroekonomika / per. s angl.-SPb, Izd-vo AO «Sankt-Peterburgskiy orkestr», 1994.
15. Ibargimov I ekonomicheskaya politika i strukturnie preobrazovaniya v Uzbekistane. «TSentral'naya Aziya i Kavkaz», №4 (22), 2002 g.

16. Isadjanov A. Faktori konkurentosposobnosti ekonomiki Uzbekistana, «Rinok, den'gi i kredit», № 10, 2002 g.
17. Ivanova N. Innovatsionnaya sfera: konturi budushego // Mirovaya ekonomika i mejdunarodnie otnosheniya.-2000.-№8.
18. Ivanova N.YU. «Maliy innovatsionnoy biznes v stranax s razvitoy rinochnoy ekonomikoy // Rossiyskiy ekonomicheskij jurnal, 1995, №12.
19. Innvatsionniy menedjment: Uchebnik dlya vuzov /S.D. Il'enkovoy.-M.: Banki i birji, YUNINTI, 1997.
20. Karapetov A. Biznes-inkubator: real imkoniyatlar, karashlaridagi farklar. T.:Ekonomika i klass sobstvennikov. № 1. 2002, str.25.
21. Kovalev V.V. Finansoviy analiz: Upravlenie kapitalom. Vibor investitsiy. Analiz tochenosti.-2-e izd., pererab. i dop.-M.: Finansi i statistika, 1998.-512 s.
22. Kokurin D.I. Otsenka rezul'tatitvnosti innovatsionnogo obnovleniya osnovnogo kapitala v mashinostroenii //Vesinik MGU. Seriya 6. ekonomika.-1999.-№ 6.-S. 101-108.
23. Kontrolling kak instrument upravleniya predpriyatiem/. E.A. Anan'kina, S.V.Danilochkin, N.G.Danilochkina i dr.; Pod red. N.G.Danilichkinoy.-M.: Audit, YUNITI, 1998.-279 s.
24. Kushlin V. Mirovie texnologicheskie tendentsii i ekonomicheskoe pereustroystvo Rossi /Ekonomist, M., 1998, № 7, s. 3-12.
25. Kruglikov A.G. Sistemniy analiz nauchno-texnicheskix novovvedeniy.-M.: Nauka. 1991.-120 s.
26. Krilov eI., Jurakova I.V. Analiz effektivnosti investitsionnoy i innovatsionnoy deyatel'nosti predpriyatiya.- M.: Finansi i statistika, 2001.-384 s.
27. Kurakina YU.G. Otsenka faktora riska v investitsionnix raspechatax //Buxaglterskiy uchet.-1995.- -№ 6. –S. 22-27.
28. Kurenkov YU., Popov V. Konkurentosposobnost' Rossi v mirovoy ekonomike. «Voprosi ekonomiki». № 6, 2001 g.
29. Lapusta M.G., SHarshukova L.G. Riski v predprinimatel'skoy deyatel'nosti.-M.: Infra-M., 1998.-224 s.

30. Lipsich I.V., Kossov V.V. Investitsionniy proekt: metody podgotovki i analiza.-M.: BEK, 1996,-304 s.

31. Lukasevich I.YA. Analiz finansovix operatsiy. Metodi, modeli, tekhnika visichleniy.-M.: Finansi, YUNITI, 1998.-400 s.

32. Lukasevich I.YA. Metodi analiza riskov investitsionnix proektov // Finansi.-1998. -№ 9. –S.59-62.

33. Lyubushin N.P. Analiz finansovo-ekonomicheskoy deyatel'nosti predpriyatiya /N.P.Lyubushin, V.B.Lesheva, V.G.D'yakova; Pod red. N.P.Lyubushina.-M.: YUNITI, 2001.-470 s.